

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

**БЕЗВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО. ЯК
ПРЕДМЕТ СІМЕЙНОЇ МЕДІАЦІЇ**

Виконала: студентка, IV курсу,
групи 6. 0540-смк
спеціальності 054 «Соціологія»
освітньої програми «Соціологія
медіації та кримінології»
А.О. Прохоренко

Керівник: д.філос.н., професор
професор кафедри соціології,
М.А. Лепський

Рецензент: к.соц.н., доцент,
доцент кафедри соціології,
Т.О. Ратушна

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Соціології та управління
Кафедра Соціології
Рівень вищої освіти Бакалавр
Спеціальність 054 «Соціологія»
Освітня програма «Соціологія медіації і кримінології»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

В.О. Скворець _____

07 грудня 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

ПрохоренкоАліні Олегівні

1. Тема роботи (проекту) Безвідповідальне батьківство як предмет сімейної медіації
Керівник роботи д.філос.н., професор, Лепський М.А.
Затверджені наказом ЗНУ від 18 січня 2024 року № 77-с
2. Строк подання студентом роботи 03 червня 2024 р.
3. Вихідні дані до роботи 1. Уманець Н.А. Аналіз поглядів на еволюцію батьківства в працях сучасних соціологів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2018. Вип. 6. С. 175-184. URS: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2018_6_19. 2. Лукашевич - Соціологія сім'ї : теорія і практика : навч. посібник. Київ : ІПК ДСЗУ, 2012. 30 с. 3. Лепський М. Моделювання у системному дослідженні. *Методологія досліджень мас-медіа: робоча книга (handbook)* / за заг. ред. К. Г. Сірінюк-Долгарьової. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. С.18-49. 4. Історія соціології (у 2-х кн.) навчальний посібник / за ред. О.А. Рахманова, С. С. Бульбенюк, Ю.М. Манелюк. Київ : КНЕУ, 2017. 279 с. 5. Стрельник О.О. Материнство та соціальні зміни: структурнотрансформуючі практики піклування про дітей в сучасній Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2016. Вип. 37. С. 260-267.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
  1. Проаналізувати основні поняття з теми дослідження;
  2. Дослідити генезис соціологічного осмислення безвідповідального батьківства в сімейній медіації;
  3. Охарактеризувати методологічні принципи та підходи дослідження безвідповідального батьківства в сімейній медіації;
  4. Дослідити зміст та форми сімейної медіації у розв'язанні соціального конфлікту;
  5. Охарактеризувати безвідповідальне батьківство як соціальний конфлікт;
  6. Проаналізувати медіаторні інтервенції як розв'язання проблеми безвідповідального батьківства;
  7. Визначити емпіричний метод дослідження проблеми безвідповідального батьківства як предмета сімейної медіації;
  8. Експериментально дослідити проблеми безвідповідального батьківства, як предмет сімейної медіації;
  9. Охарактеризувати основні напрями вдосконалення та застосування методів сімейної медіації у розв'язанні проблеми безвідповідального батьківства.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Лепський М.А., професор кафедри соціології	11.12.23	11.12.23
Розділ 2	Лепський М.А., професор кафедри соціології	02.02.24	02.02.24
Розділ 3	Лепський М.А., професор кафедри соціології	05.04.24	05.04.24

7. Дата видачі завдання 07 грудня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та формулювання теми роботи	Листопад 2023	<i>виконано</i>
2.	Опрацювання наукових джерел	Грудень 2023	<i>виконано</i>
3.	Робота над вступом	Січень 2024	<i>виконано</i>
4.	Робота над першим розділом	Січень 2024	<i>виконано</i>
5.	Робота над другим розділом	Лютий 2024	<i>виконано</i>
6.	Проведення соціологічного дослідження	Березень 2024	<i>виконано</i>
7.	Робота над третім розділом	Квітень 2024	<i>виконано</i>
8.	Робота над висновками	Травень 2024	<i>виконано</i>

Студентка _____ А.О. Прохоренко

Керівник роботи (проекту) _____ М.А. Лепський

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Т.О. Ратушна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: складається з 74 сторінок, 39 позицій у списку літератури, 2 додатків.

БЕЗВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО, СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ, СІМ'Я

Мета наукового дослідження: дослідити вплив безвідповідального батьківства на дітей та вдосконалення медіації у розв'язання сімейних конфліктів,

Об'єкт наукового дослідження: безвідповідальне батьківство як феномен сімейної медіації.

Предмет наукового дослідження: медіація як процес розв'язання конфліктів, може виявитися дієвим інструментом у вирішенні проблем пов'язаних з цим явищем.

Методи наукового дослідження: науковий ,теоретичний метод, структурно-функціонального, емпіричного.

Гіпотеза дослідження: оскільки безвідповідальне батьківство нездатне розв'язувати сімейні конфлікти, то саме медіації є шляхом розв'язання проблеми негативного впливу на дітей. Допоміжні гіпотези, що уточнюють основну: 1. Безвідповідальне батьківство є предметом медіації, у втручання професійних посередників розв'язання цієї проблеми. 2. Потрібно не зменшувати рівень безвідповідального відношення батьків до дітей, а професійно розв'язувати цю проблему.

Висновки: 1. Безвідповідальне батьківство є серйозною проблемою, яка впливає на стан дитини та сімейних відносин.

2. Сімейна медіація виявляється ефективним інструментом для вирішення конфліктів, пов'язаних із цим явищем. Основними напрямками вдосконалення медіації в цьому контексті є психологічна, освітня, та соціальна підтримка батьків, а також залучення громадських і державних інституцій у цей процес. Також виявлено, що інформаційні ресурси щодо цієї проблеми є недостатніми, і існує потреба в їх подальшому розвитку та поширенні.

SUMMARY

The bachelor's thesis consists of 74 pages, 39 literature sources, 2 annexes.

IRRESPONSIBLE PARENTHOOD, FAMILY MEDIATION, FAMILY

The purpose of the research: to study the impact of irresponsible parenthood on children and to improve mediation in resolving family conflicts,

Object of research: irresponsible parenthood as a phenomenon of family mediation.

The subject of the research: mediation as a process of conflict resolution can be an effective tool in solving problems related to this phenomenon.

Research methods: scientific, theoretical, structural-functional, empirical.

The research hypothesis: since irresponsible parenthood is unable to resolve family conflicts, mediation is the way to solve the problem of negative influence on children. Auxiliary hypotheses that clarify the main hypothesis: 1. Irresponsible parenthood is the subject of mediation, with the intervention of professional mediators to solve this problem. 2. It is necessary not to reduce the level of irresponsible parenting, but to solve this problem professionally.

Conclusions: 1. Irresponsible parenting is a serious problem that affects the child and family relationships.

2. Family mediation proves to be an effective tool for resolving conflicts related to this phenomenon. The main areas for improving mediation in this context are psychological, educational, and social support for parents, as well as the involvement of public and state institutions in this process. It was also found that information resources on this issue are insufficient, and there is a need for their further development and dissemination.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА ЯК ПРЕДМЕТА СІМЕЙНОЇ МЕДІАЦІЇ.....	9
1.1 Уточнення та дефініції основних понять «безвідповідальне батьківство» та «сімейна медіація».....	9
1.2. Генезис соціологічного осмислення безвідповідального батьківства в сімейній медіації.....	13
1.3. Методологічні принципи та підходи дослідження безвідповідального батьківства в сімейній медіації.....	17
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА У СІМЕЙНІЙ МЕДІАЦІЇ.....	26
2.1. Зміст та форми сімейної медіації у розв’язанні соціального конфлікту.....	26
2.2. Безвідповідальне батьківство як соціальний конфлікт. Error! Bookmark not defined.	
2.3. Медіаторні інтервенції як розв’язання проблеми безвідповідального батьківства.....	43
РОЗДІЛ 3 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА ЯК ПРЕДМЕТУ СІМЕЙНОЇ МЕДІАЦІЇ.....	51
3.1. Пілотне дослідження безвідповідального батьківства як предмету сімейної медіації.....	51
3.2 Результати експертного дослідження безвідповідального батьківства як предмету сімейної медіації.....	55
3.3 Напрями вдосконалення застосування методів сімейної медіації у розв’язанні проблеми безвідповідального батьківства.....	60
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	71
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Актуальність. Безвідповідальність батьків руйнує сім'ю, головну інституцію суспільства, де закладається основа майбутньої особистості і майбутнього громадянина, її духовні, світські, ціннісно-етичні орієнтації та установки. Крім того, інституція сім'ї є тим соціальним процесом в суспільстві, в якому у молодих людей формуються поведінкові та етичні сценарії майбутньої відповідальності за виконання батьківських функцій.

Сімейна медіація – це процес, у якому нейтральна третя сторона (медіатор) допомагає родині у конфліктних стосунках покращити взаємодію, прийняти рішення, які є вигідними та зваженими для кожного з них, використовуючи певну техніку переговорів.

Медіація є найменш «травматичним» способом вирішення конфліктів (спорів), оскільки здатна врахувати унікальні особливості конкретної сім'ї. У більшості випадків при вирішенні сімейних конфліктів зачіпаються права дітей. Тому особливої уваги заслуговує медіація за участю дитини, яка досягла віку, коли вона може висловлюватись щодо постійного проживання лише з одним із батьків та порядку зустрічей з другим.

Проблемна ситуація. Сімейна медіація враховує високу емоційність і людський чинник, що обумовлює та рухає сімейний конфлікт. Медіація в сімейних справах також має значущий соціальний та соціально-психологічний аспекти, оскільки вона заохочує та полегшує сторонам висловлювати свої переживання, занепокоєння та сумніви.

Українські науковці досліджували проблеми батьківства переважно у сфері шлюбно-сімейних процесів і соціальної політики, важливий внесок у дослідження цього питання зробили І. Курило, Б. Кример, Є. Лібанова та Л. Слюсар [2, с. 5]. Водночас це явище є малодослідженим і потребує більш ґрунтовного вивчення, оскільки ідея відповідального батьківства може слугувати фундаментом для створення дієвої сімейної політики.

Об'єкт дослідження є безвідповідальне батьківство як соціальний

феномен конфлікту.

Предметом дослідження є медіація як процес розв'язання конфлікту предмет якого визначений як безвідповідального батьківства.

Мета дослідження є визначення напрямі вдосконалення медіації у розв'язанні конфліктів феномену безвідповідального батьківства.

Задля досягнення мети бакалаврської роботи ми маємо вирішити такі *наукові завдання*:

- проаналізувати основні поняття з теми дослідження;
- дослідити генезис соціологічного осмислення безвідповідального батьківства в сімейній медіації;
- охарактеризувати методологічні принципи та підходи дослідження безвідповідального батьківства в сімейній медіації;
- дослідити зміст та форми сімейної медіації у розв'язанні соціального конфлікту;
- охарактеризувати безвідповідальне батьківство як соціальний конфлікт;
- проаналізувати медіаторні інтервенції як розв'язання проблеми безвідповідального батьківства;
- визначити емпіричний метод дослідження проблеми безвідповідального батьківства як предмета сімейної медіації
- експериментально дослідити проблеми безвідповідального батьківства, як предмет сімейної медіації;
- охарактеризувати основні напрями вдосконалення та застосування методів сімейної медіації у розв'язанні проблеми безвідповідального батьківства.

Основна гіпотеза дослідження: оскільки безвідповідальне батьківство нездатне розв'язувати сімейні конфлікти, то самемедіації є шляхом розв'язання проблеми негативного впливу на дітей.

Гіпотези дослідження:

1. Безвідповідальне батьківство є предметом медіації, у втручання

професійних посередників розв'язання цієї проблеми.

2. Потрібно не зменшувати рівень безвідповідального відношення батьків до дітей, а професійно розв'язувати цю проблему.

Методи дослідження. При написанні роботи використовуються різні наукові методи, зокрема теоретичні аспекти роботи досліджуються із застосуванням системного підходу, теоретичного аналізу, пілотного дослідження.

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

БЕЗВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА ЯК ПРЕДМЕТА СІМЕЙНОЇ

МЕДІАЦІЇ

1.1. Уточнення та дефініції основних понять «безвідповідальне батьківство» та «сімейна медіація»

Категорія «сім'я» в сучасній соціології є поширеною і досить добре дослідженою в соціологіях середнього рівня, а саме у соціології сім'ї та соціології особистості. У соціологічній літературі зазначається, що «сім'я – соціальна група, до складу якої входять чоловік і жінка, поєднані шлюбом, їхні діти (рідні або усиновлені), а також інші особи, які перебувають у родинних стосунках із подружжям, кровними родичами» [2, с. 45].

У соціологічній та правовій довідковій літературі поняття визначається більш широко: «Родина – це соціальна група, структура якої історично зумовлена, а її члени пов'язані між собою шлюбними чи кровними спорідненнями, спільним побутом та взаємної моральної підтримки», відповідальність, так і соціально, оскільки її необхідність обумовлена потребою суспільства у фізичному та інтелектуальному відтворенні населення [3, с. 20].

Українське законодавство визнає родиною навіть одну особу, яка проживає окремо [4, с. 548]. Нашим думкам найбільш високоємними визначенням є таке: «Сім'я є основою суспільства і його первинним джерелом, яке забезпечує відтворення і є основним замовником, виробником і споживачем усього, що створюється в суспільстві, завжди знаходячись в центрі усіх соціально-економічних процесів. Це джерело духовного зростання людини і матеріального добробуту, через яке передаються нащадкам моральні цінності, життєва практика, працездатні навички – усе, що формує світогляд нації [4:4]. Кожна родина створює своє культурне оточення всередині загальної культурної та національної спільноти, включаючи релігійні й державні аспекти. В той час

сім'я, має свої цінності, сформовані в рамках культури тієї чи іншої соціальної групи чи вузькосімейного середовища. Саме ці цінності дитина засвоює під впливом батьків, а точніше, за допомогою них. Родина надає своїм членам, і не тільки дітям, а також ті, хто вступає в неї після шлюбу, певної своєрідності. Тому «влитися в сім'ю» означає прийняти і втілити її субкультуру або не прийняти цю субкультуру і залишитися за маргінесі. Сім'я як соціалізації є особливо важливо для нашого дослідження, оскільки саме в рамках сімейного оточення формується відповідальне ставлення до виховання дітей, які соціалізуються в цій сім'ї. Учитель суспільствознавства загальноосвітньої школи, який формує відповідальне батьківство потребує не лише співпраці з родиною, але й розуміння того, що основи відповідального ставлення закладаються саме в сімейному оточенні.

В соціології почала розвиватися категорія відповідального ставлення до батьків. Великих успіхів у цьому плані досягли дисертаційні дослідження О. Лещенко.

У понятті «безвідповідального батьківства» входять також деякі поширені установки в сучасному українському суспільстві щодо дітей:

- дитина розглядається як виправдання перед іншими людьми;
- дитина трактується як опора у старості;
- дитина сприймається як компенсація за відсутність чоловіка чи дружини або пережиту життєву невдачу;
- дитина розглядається як «дитина для батьків», як об'єкт виховання відповідно до їхніх чітких уявлень про очікуваний успіх;
- дитина розглядається як спроба зміцнити або навіть зберегти сім'ю, особливо це стосується народження другої чи третьої дитини в період охолодження інтимних стосунків у шлюбі [8].

Соціологами І. Курило та Б. Кримерем було ідентифіковано три різні підходи до батьківства:

1) Інструментальне батьківство: це коли дитина виконує певні завдання, щоб допомогти родині, такі як догляд за хворим родичем, внесення

фінансових внесків або надання допомоги молодшим братам і сестрам, які зазвичай здійснюють батьки.

2) Емоційне батьківство: коли дитина або підліток виступає посередником або посередником між батьками або членами сім'ї.

3) Безвідповідальне батьківство або експлуатація дитини: це коли дитина використовується для отримання фінансової вигоди, жебракування або взаємин з родичами (часто поєднується з попередніми типами виховання з негідною метою), що часто призводить до позбавлення батьківських прав у розвинених країнах [6].

нові, характерні для періоду активного реформування суспільства, а саме: економічна нестабільність, безробіття, соціальна незахищеність, підвищена соціальна вразливість. Безвідповідальне батьківство є складним і багатогранним явищем, що може мати серйозні наслідки для розвитку дитини. Цей стиль виховання характеризується недостатньою увагою до фізичних, емоційних, та соціальних потреб дитини, відсутністю структурованості та дисципліни в її житті, а також відсутність емоційної підтримки та тепла з боку батьків. Батьки які проявляють безвідповідальне батьківство, можуть не бути здатними адекватно реагувати на потреби та діяльність своєї дитини, іноді ігноруючи їх повністю. Наслідки цього можуть бути емоційні, психологічні та соціальні проблеми у дітей, а також погіршення їхнього загального благополуччя та розвитку.

Усе це призводить до конфліктів у сім'ях і стає основною причиною невиконання батьками своїх обов'язків у вихованні дітей. Дуже тривожною є нинішня ситуація в державі, коли з'явився такий неформальний вид доходу, як народження дітей під виплату одноразової допомоги при народженні. У сім'ях, де неодноразово поставало питання про позбавлення батьків батьківських прав, де не доглядають за дітьми, мати вагітна третьою чи четвертою дитиною, яка їй дуже не потрібна.

Сімейна медіація – це ефективний метод вирішення конфліктів у сім'ї, коли сторони, що суперечать, залучають незалежну третю особу (медіатор), яка

спрямовує процес на пошук рішень, що враховують справжні потреби кожної сторони. Сімейна медіація використовується як вирішення спорів, а також під час розгляду справи у суді та на стадії виконання судового наказу полягає в тому, що одним із принципів є конфіденційність. Для знаходження конфіденційних рішень сторони не бажають говорити про це публічно і відкрито висловлювати свої почуття, вразливість, переживання і біль. Медіація забезпечує, що будь-яка особиста інформація, отримана медіатором, не буде розголошена третій стороні або іншій стороні спору (без запиту особи, яка володіє інформацією).

Сімейна медіація зазвичай включає в себе 4-5 зустрічей тривалістю від 1,5 до 3 годин кожна. Є випадки, коли потрібно перевірити виконання попередніх рішень сторонами, і у таких ситуаціях цей процес може тривати кілька місяців. Частоту зустрічей визначають самі сторони, що відрізняє медіацію від судових процесів.

Отже, у нашій роботі ми будемо використовувати поняття «безвідповідальне батьківство», як одну з причин соціального сирітства. Найчастіше це відбувається в неблагополучних сім'ях яких порушується структура, знецінюються або ігноруються основні функції сім'ї, наявні або приховані вади виховання, внаслідок чого з'являються «важкі діти».

Безвідповідальне батьківство - це не неувага батьків, яка має негативний наслідок на дітей, це приводить до розвитку тривожності, депресії та інших психологічних розладів, через відсутність належного контролю та наставництва може призвести до асоціальної поведінки та проблем з законом, що надалі підвищує рівень злочинності. Підводячи підсумок, безвідповідальне батьківство є складною проблемою, яка потребує уваги та дії з боку всіх рівнів суспільства. Забезпечення належної підтримки для батьків та дітей. Впровадження освітніх та соціальних програм може значно знизити негативні наслідки цього явища і сприяти здоровому та гармонійному розвитку майбутніх поколінь.

Сімейна медіація – це процес, у якому нейтральна третя сторона

(медіатор) допомагає парам у конфліктних стосунках покращити взаємодію, прийняти рішення, які є вигідними та зваженими для кожного з них, використовуючи певну техніку переговорів.

Медіація є найменш «травматичним» способом вирішення конфліктів (спорів), оскільки здатна врахувати унікальні особливості конкретної сім'ї.

У більшості випадків при вирішенні сімейних конфліктів зачіпаються права дітей. Тому особливої уваги заслуговує медіація за участю дитини, яка досягла віку, коли вона може висловлюватись щодо постійного проживання лише з одним із батьків та порядку зустрічей з другим.

1.2. Генезис соціологічного осмислення безвідповідального батьківства в сімейній медіації

У сучасному українському суспільстві глибокі зміни торкнулися всіх сфер суспільного життя. Зокрема, соціальні зміни вплинули на повсякденне життя сучасної української родини.

Сім'я – це складний соціокультурний феномен. Вона зосереджена практично на всіх сторонах суспільного життя і охоплює аспекти соціальної практики – від особистого й соціально-історичного до матеріального і духовного. Сім'я є важливим передавачем культури та її елементів : цінностей, аксіологічних орієнтацій, традицій, соціальних норм, правил поведінки та тощо. Тому з соціально-філософської точки зору сучасну сім'ю неможливо розглядати поза соціальним простором українського суспільства. Вимоги до функцій сім'ї з часом зростають, особливо в перехідні періоди розвитку суспільства.

Проаналізуємо існуючі методологічні підходи до вивчення сім'ї як соціального інституту за часом їх створення. З середини XIX століття представники еволюційного підходу приділяли значну увагу дослідженню сім'ї як соціального інституту. Вони вивчали порядок зміни форм родини і шлюбу на протязі історії, а також механізм виникнення сім'ї , що відзначалися унікальністю у всіх відомих суспільствах незалежно від їхніх соціально-

історичних перетворень. Слід зазначити, що еволюціонізм намагається з'ясувати, що є спільного для різних форм сімей та увага, яку приділяють вивченню функції сім'ї, в залежності від різних типів суспільств.

Перехід від менших до вищих форм сім'ї в історії можна розглядати як поступову еволюцію. Серед відомих дослідників, які використовували інституційно-історичний підхід до вивчення сім'ї як соціального інституту, можна згадати Л. Моргана, Ф. Енгельса, Х. Спенсера, Е. Тейлора та інших.

Ф. Енгельс вважав, що наявність сім'ї неодмінно визначається її взаємозв'язком із способом виробництва [8, 162]. Продовження процесу формування шлюбо-сімейних відносин підтверджує, що їхні глибокі історичні зміни визначаються розвитком продуктивних сил суспільства, відносинами власності та системою розподілу. Крім того, сім'я є важливим елементом суспільної економічної бази, а форми власності визначають місце і роль сім'ї в суспільній системі, включаючи взаємодію сімейного господарства і суспільного виробництва. У своїй праці «Походження сім'ї, приватної власності і держави», Ф. Енгельс встановив наявність трьох основних етапів розвитку людства, які відповідають трьом основним типам шлюбу: груповий шлюб, який нерозривно пов'язаний з дикістю, парний шлюб у варварстві та моногамія в цивілізації. Найвидатнішими представниками функціонального підходу включають Е. Дюркгейм, Е. Вестермарк, Б. Малиновського, Дж. Мердока та У. Огборна. Важливо відзначити, що функціональний підхід, подібний до еволюційного, спрямований на пошук загальних характеристик, що історично пов'язані з різними типами сімей. Проте він акцентує увагу не лише на універсальних та історичних формах сім'ї, але й на соціокультурних функціях сімей та взаємозв'язках соціокультурних ролей, пов'язаних із шлюбом, спорідненістю та родинними зв'язками. Зокрема, Е. Дюркгейм досліджував унікальні механізми солідарності та згуртованості у сім'ї, підкреслюючи роль кожного члена сім'ї у її житті. Він особливу увагу приділяв впливу урбанізації, а саме, що сім'я втрачає багато своїх функцій, стає менш потужною через добровільність шлюбу. Він також попередив, що зменшення кількості членів

родини призводить до зменшення солідарності [33, с.160-161].

Е.Дюркгейм вважав, що втрата будь-якого структурного елемента попередніх функцій не обов'язково означає ослаблення цього елемента. Навпаки, це може призвести до створення нової спеціалізованої соціальної установи. Вчений проаналізував роль чоловіків і жінок у сімейній аномії-особливому типі дисбалансу в сім'ї, який частіше спостерігається у чоловіків і проявляється у їхніх самогубствах після розлучення. Е.Дюркгейм вважав, що розлучення і самогубства мають спільну причину – порушення соціальних норм [1, с. 44].

Використання поєднання еволюційного та функціонального підходів дозволило дослідникам висвітлити етапи загальної трансформації сім'ї, проаналізувати її функції та визначити основні тенденції розвитку моногамії. Прихильники теорії функціоналізму стежили за зв'язком між функціями сім'ї та диференціацією статевих ролей : чоловік виконує інструментальну роль, забезпечуючи матеріальне благополуччя сім'ї та зв'язок із зовнішнім світом, тоді як дружина ж виконує експресивну роль, регулюючи внутрішні стосунки в сім'ї через емоційну та психологічну підтримку.

Науковці, які приділяють увагу функціональному підходу, акцентують увагу на тому, що у процесі історичного розвитку родини поступово переходять до інших соціальних інститутів, що призводить до зменшення її економічних, виховних, освітніх та інших аспектів. У. Огборн одним із перших вказав на цю тенденцію, висловивши думку про те, що основною перевагою родини лишається її афективна функція, а майбутня стабільність сімейних відносин буде залежати від міцності емоційних зв'язків [3, с. 44]. У своїх пізніших працях У.Огборн відомий своєю концепцією «культурної затримки», яка пояснює соціальні зміни, включаючи втрату сімейних функцій, під впливом технологічних змін. Проте його одностороннє підкреслення ролі технологічних чинників спрямувало реальну взаємодію соціальних явищ. Загалом, основний внесок У.Огборна полягає у розумінні змін функціональних характеристик сім'ї в ХХ столітті.

Пізніше Е.Берджесс описав цей процес як перехід від «сімейного інституту» до «сімейного партнерства». Як піонер структурного функціоналізму, Т.Парсонс намагався синтезувати різноманітні погляди на сім'ю як соціальний інститут і соціально-психологічну групу, розглядаючи її як складну структурну підсистему суспільства з відокремленою системою родинних зв'язків.

Дослідник дослідив функції сім'ї в загальній соціальній системі та ролі особистостей в сімейній групі, яка є меншою в масштабах. Згідно з його висновками, основне функціональне завдання підтримки емоційної стабільності між всіма членами сім'ї, яка є необхідною для нормальної соціалізації дітей, потребує міцного союзу подружжя, який підсилюється шлюбом. Соціальна система сім'ї функціонує тимчасово: коли вона успішно виконує свої соціалізовані завдання, вона автоматично зникає, оскільки діти створюють свої власні нуклеарні сім'ї [35, с. 23-24].

На підставі теорії Т.Парсонса, нуклеарна сім'я є самою собою достатньою, що означає, що її члени відчують себе ізольовано від ширшого родинного кола, зокрема від батьків та інших родичів. За його думкою, основні функції сім'ї здебільшого переносяться на приватний сектор зайнятості, за винятком первинної соціалізації та емоційної стабілізації дорослих особливостей [35, с. 23-24].

Модернізація сім'ї розглядається як не від'ємна частина процесу загальної модернізації суспільства. У таких умовах суспільство має ставити перед собою завдання «мінімізувати наслідки кризи для родини та суспільства». Сімейна політика стає ключовим інструментом в подоланні конфліктів, що виникають між змінюваними основними характеристиками сімейного життя і умовами, соціальними нормами та інституціями, які не відповідають цим змінам.

Прихильники підходу до кризи сім'ї як соціального інституту (У. Огборн, К. Ціммерман, У.Гуд) досліджують зміни в сімейному житті як конкретні вияви глобальної системної кризи сім'ї, спричиненої індустріально

ринковою цивілізацією. Ця криза представляє собою значну проблему у сучасному світі. Наукові дослідження про кризу сім'ї як соціальний інститут є значущим напрямом. Так, навіть Г. Спенсер підкреслив, що розпад сім'ї зайшов занадто далеко. П. Сорокін у праці "Соціокультурна динаміка" писав: «Сім'я як священний союз чоловіка і жінки, батьків і дітей буде збільшуватися. Розлучення і розлучення почастишають» [7, с. 112].

Поділ поглядів на виконання сучасними сім'ями їх функцій породив два основних підходи: перший – криза родини як соціального інституту, яка виникла під впливом індустріально-ринкової цивілізації і стала глобальною проблемою; і другий – теорія, що сім'я як соціальний інститут представляє собою частину загального процесу модернізації суспільства, і її прихильники розглядають появу нових, включаючи негативні, тенденцій як необхідну складову цього процесу.

1.3. Методологічні принципи та підходи дослідження безвідповідального батьківства в сімейній медіації

У своїй роботі я впроваджую принципи, як пізнані закономірності, що покладені в основу практичної діяльності, у дослідженні безвідповідального батьківства в сімейній медіації, а саме вивчення та аналіз впливу патріархальних або не сформованих сімейних систем, де батьківські ролі можуть бути недооцінені, розподілені нерівномірно між батьками або дискриміновані батьками. Базуюся на вивчених наукових та практичних знаннях про це явище, щоб розробляти та впроваджувати стратегії та методи роботи з батьками та дітьми у конфліктних ситуаціях. Використовую відомі теорії, емпіричні дослідження для розуміння та впливу на безвідповідальне батьківство через сімейну медіацію. Такий підхід дозволяє ефективніше реагувати на проблеми сімейного життя та покращувати якість взаємодії між сім'ями у складних ситуаціях.

Принцип об'єктивності важливий, тому що він є основою для отримання достовірних та об'єктивних результатів дослідження. Він допомагає уникнути

впливу особистих вподобань, переконань, або стереотипів на процес дослідження, забезпечуючи нейтральність аналізу, дозволяє вивчати об'єкт з урахуванням всіх його аспектів та характеристик, не приховуючи та не перекручуючи фактів.

Принцип розвитку допомагає розглядати феномен безвідповідального батьківства в контексті його еволюції та змін у часі. Перегляд аспектів феномену в динаміці показує нам як його появу, формування та становлення через різні етапи. Це розкриває розуміння причин та механізми розвитку безвідповідального батьківства, а також виявити можливі перспективи для подальших можливостей. Принцип цілісного підходу з позиції людцентризму та гуманізму передбачає розгляд людини в контексті її соціального середовища, досліджуючи її як складну систему, взаємодіючу з різними аспектами життя. У випадку дослідження безвідповідального батьківства в сімейній медіації, цей принцип розглядає батьків та їхні взаємини з дітьми як цілісну систему, враховуючи їхні взаємодії, потреби, та цінності. Гуманістичний підхід доповнює цей принцип, наголошуючи на важливості поваги до гідності та потреби кожної особи, дитини, чи батьків, що є ключовим елементом медіації в розв'язанні конфліктів у сім'ї. Наприклад, треба дослідити не лише конкретні випадки безвідповідального ставлення до дітей, а й їхні мотивації, внутрішні переживання та їхнє оточення. Такий підхід дозволяє отримати глибше розуміння проблеми, спрямоване на поліпшення сімейних відносин і покращення благополуччя всіх членів родини.

Принцип історизму розглядає ставлення до дітей, в контексті його історичного розвитку, еволюції та змін у часі. Це включає аналіз того, як уявлення про батьківство, його роль та очікування від батьків змінювалися з плином часу, відповідно до соціокультурних, економічних та інших факторів. Наприклад як культурні, релігійні або соціальні впливи впливають на уявлення який має бути батько чи матір у різних епохах. Це включає аналіз змін у статусі батьків, вимог до них, а також способів, якими вони виховували своїх дітей у минулому порівняно з сучасністю.

Сім'я, яка існує протягом тривалого часу, є єдиним цілим, яке ділиться та оновлюється в кожному поколінні, не порушуючи спадковості. Саме цілісність сім'ї визначає наше звернення до системного підходу, який за визначенням М. Лепського має свої стадії дослідження морфологічна (структурна), функціональна, генетична (історії розвитку та перспектив) та соціально технологічна. Функціональна стадія полягає в аналізі структури сім'ї, склад, ролей та обов'язків, тобто дослідження внутрішньої оболонки, як вона задовольняє свої біологічні, емоційні, соціальні та економічні потреби [32, с. 23]. Генетична стадія досліджує її історичний розвиток, походження, еволюцію, зміни у структурі та функціях протягом якогось часу. Аналізує чинники, що можуть впливати на сімейні відносини, за рахунок чого можна зробити можливі напрями в майбутньому [32, с. 29-30]. Соціально технологічна стадія включає аналіз соціальних технологій та інструментів, які впливають на функціонування сім'ї, вивчається взаємодія з соціальними інститутами, прикладом освіта, охорона здоров'я та вплив суспільних процесів на сімейне життя [32, с. 33].

Народження і смерть є біологічними явищами. Однак сім'я народжується в соціальному сенсі, це укладення шлюбу – видача державою особливого документа, що скріплює союз двох дорослих людей. Зазначення того, що категорія сім'ї є однією з найбільш складних для визначення, пояснюється тим, що цей термін вивчається не лише соціальною філософією, але й соціологією, історією, етнографією, економікою, статистикою, демографією та іншими науками. Це призводить до існування великої кількості підходів до розуміння цього поняття. А.Харчева визначає сім'ю як специфічну систему взаємодій між членами подружжя, між батьками та дітьми. Ця мала соціальна група відрізняється взаємними шлюбними та кровними зв'язками, спільним побутом, а також моральною та соціальною відповідальністю. Вона відповідає на потреби суспільства у фізичному і духовному відтворенні [7, с. 75].

Проте це визначення відображає структуру сім'ї лише на макрорівні. Відсутність єдиного визначення сім'ї підкреслює її багатоаспектність як

соціально-філософської категорії. Для аналізу цієї проблематики необхідно застосувати різні методологічні підходи, що акцентують увагу міжособистісній взаємодії в сімейній групі та організації сімейного життя. Сучасний символічний інтеракціонізм розглядає сім'ю як систему ролей. Ми аналізуємо сім'ю як соціальний інститут на макрорівні, спочатку досліджуючи її соціальні функції. При цьому функціоналісти вважають, що гармонія у сім'ї є вираженням єдності з суспільством і відображенням його потреб. Представники конфліктного підходу зосереджуються на складному та суперечливому характері сімейних відносин, особливо на ролевих конфліктах, що виникають зі суперечливих взаємин у сімейних групах[35].

Багатство різних підходів до визначення сім'ї свідчить про її складність як соціального суб'єкта, що вивчається. В початку 1960-х років американський вчений У.Гуд звернув увагу на те, що незважаючи на значну кількість досліджень, що стосуються проблем родини, лише деякі з них включають спроби теоретичного узагальнення. Важливо відзначити, що будь-яке обґрунтування дослідження сім'ї базується на її розумінні як соціального інституту та малої соціальної групи. Поняття соціального інституту відображає значення сім'ї у її взаємодії з іншими соціальними інститутами та соціальним і процесами. Сім'я як соціальний інститут відзначається своєю стійкістю та самобутністю, здатність зберігати та передавати з покоління в покоління норми і цінності, що є загальноприйнятними в суспільстві. Дослідження сім'ї як соціального інституту охоплює аналіз суспільної свідомості у сфері сімейних відносин, поведінки сімей в різних соціально-економічних і культурних умовах. Вплив соціальних потреб на спосіб життя сімей, соціальний механізм зміцнення сімейних норм і цінностей, ефективність виконання основних функцій родини в різних політичних, соціальних, економічних і культурних умовах, зв'язок між сімейними нормами і цінностями та реальною поведінкою членів сімейної групи і таке інше. Відомий засновник конфліктуючого підходу, який вніс вагомий внесок у розуміння сімейних конфліктів через свої дослідження соціальних взаємодій та структур. Він вважає, що родина є

важливий соціальний інститут і звертав увагу на те, як внутрішні динаміки і конфлікти впливають на її функціонування. Мід вважав, що конфлікти в сім'ї виникають через різниці в очікуваннях, ролях і комунікації між членами сім'ї. Він стверджував, що сімейні конфлікти можуть бути корисними, оскільки вони дозволяють, розкрити проблеми, вирішити конфлікти і покращити комунікацію між членами родини [36, с. 150-152].

Якщо розглядати сім'ю як малу соціальну групу, важливо проаналізувати цілі та завдання сімейної групи, її склад і структуру, групову єдність і активність, характер групової взаємодії, структуру влади і комунікації в сім'ї, а також розглянути структуру родини, внутрішні відносини і т.д. Сім'я поєднує в собі характеристики багатьох інших меншин, особливо емоційно-психологічної та «інструментальної» групи. Її члени здійснюють різноманітні види побутової діяльності. Одночас родину відрізняється від інших груп глибиною, тривалістю і різноманітністю зв'язків між її членами. Ці особливості роблять родину незамінною у процесі виховання підростаючого покоління, забезпечуючи тривалий, глибоко емоційний і всебічний вплив на формування особистості дитини. Вивчення взаємодії між особистостями вимагає урахування того, що групова поведінка у сімейному житті залежить від соціальних, економічних і соціокультурних умов. Сім'я, як особливий соціальний інститут, є не тільки елементом соціальної структури, але й тісно пов'язана з економічною сферою. Особливості сімей, їх історичні типи визначаються домінуючими економічними відносинами. Сім'я не обмежується лише родинними зв'язками, вона також забезпечує спільне проживання родичів, наявність елементів спільного господарства, сімейного бюджету та поділ праці. У деяких сімей співіснування пов'язане зі спільним виробництвом, що дозволяє сім'ї функціонувати як економічна одиниця. Крім того, родину піддається впливу інших соціальних інститутів, таких як політика, право, культура, освіта, мораль і релігія.

Тому соціальний інститут вивчає родину на макрорівні і в цьому плані аналізують переважно її соціальні функції. Крім того, аналіз сім'ї як соціального інституту враховує наступні фундаментальні проблеми: як

трансформація суспільства впливає на характер сімейно-шлюбних відносин і спосіб життя сім'ї; як змінюються сімейні норми і цінності, як регулюється сімейна поведінка і відносини в сім'ї; як норми та цінності впливають на виконання соціальних ролей у сфері сімейно-шлюбних відносин.

На перших етапах розвитку людського суспільства сім'ї в нашому розумінні не існувало, існували хаотичні зв'язки. Найдавніша форма сім'ї, були невеликими групами мисливців-збирачів, які жили разом. У цих групах не було чіткої ієрархії, а поділ праці ґрунтувався на віці та статі.

З розвитком сільського господарства почали з'являтися більш ієрархічні форми сім'ї, у цих сім'ях чоловіки були главою сім'ї, а жінки несли відповідальність за домашнє господарство та виховання дітей. Саме таку форму сім'ї розглядав французький соціолог Еміль Дюркгейм, який стверджував, що сім'я є важливою соціальною інституцією, яка відіграє роль у підтримці соціального порядку. Він вважав, що патріархат був природною формою сім'ї, яка допомагала забезпечити стабільність та авторитет [30, 30] Е. Дюркгейм та інші соціологи (Т. Парсонс) всі вони підтримували патріархальну форму сім'ї, та підтримували демократичний-правовий підхід до вивчення сім'ї, вона повинна ґрунтуватися на авторитеті та дисципліні, щоб допомогти дітям навчатися правилам та нормам суспільства. Цей підхід може створити більш справедливу та рівноправну сім'ю, може сприяти більш відкритому та чесному спілкуванню, що може допомогти вирішити конфлікти та побудувати міцніші стосунки.

Сім'я розглядається як система, що складається з взаємопов'язаних та взаємозалежних членів. Цей підхід ґрунтується на ідеї ,дозволяє зрозуміти, як різні чинники впливають на стан сім'ї, а також визначити найефективніші інтервенції для вирішення проблем безвідповідального батьківства. Т. Парсонс визначав сім'ю як основний агент соціалізації та важливий елемент соціальної структури, він полягав на тому, що сім'я є першою інституцією , де діти засвоюють соціальні норми, цінності і ролі. Вона відіграє вирішальну роль у формування особистості та підготовці індивіда до життя в суспільстві.

Системний підхід Т. Парсонса до аналізу сім'ї є важливим внеском у розуміння ролі сім'ї в соціальній структурі. Він допомагає пояснити, як сім'я виконує свої функції в суспільстві та забезпечує стабільність і підтримку своїм членам.

З погляду сучасності, світ охоплює сімейні відносини та батьківство з новою перспективою, враховуючи складні соціокультурні та економічні фактори. Сім'я більше не обмежується класичними моделями, але стає адаптивною інституцією, яка змінюється разом зі суспільством. Тобто поруч із цим виникає проблема безвідповідального батьківства, що стає викликом для сучасного суспільства. Сучасна сім'я відображає різноманіття форм та структур. Вона не обмежується класичними моделями батька, матері та дітей, але може включати розширені сім'ї, патріархальні сім'ї, сім'ї одного батька та інші варіації. Сучасний погляд на сім'ю більш гуманістичний, коли кожного члена сім'ї сприймають як неповторну особистість з власними потребами, цінностями, та правами. Цей підхід ставить людину в центр уваги, наголошуючи на важливості взаємоповаги, емпатії та підтримки в сімейних відносинах. Кожна особистість має право на самореалізацію та розвиток своїх потенційних можливостей. Сім'я вважається безпечним простором, де кожен член має можливість виражати свої почуття, думки та потреби без страху перед осудом чи покаранням. Гуманістичний підхід наголошує на важливості взаємоповаги та емпатії в сімейних відносинах. Це передбачає врахування інтересів та почуттів кожного члена сім'ї, створення атмосфери взаєморозуміння та підтримки. Відкрита комунікація та вміння слухати один одного є ключовими складовими сімейних відносин

Безвідповідальне батьківство – це поняття, що позначає недбале, неналежне виконання батьками своїх обов'язків по вихованню та догляду за дитиною, включаючи відсутність адекватної уваги, підтримки, та контролю.

Сімейна медіація – це поняття, яке відображає процес вирішення конфліктів та проблем у сім'ї шляхом сприяння спільному знаходженню їх рішень за участю спеціального посередника, який допомагає сторонам знайти компроміс та домовитися без втручання суду. Становлення проблеми

безвідповідального батьківства у сімейній медіації пройшло декілька етапів соціологічного осмислення. Перший етап пов'язаний з розвитком соціології сім'ї та комунікації, включаючи переговори та посередництво. Під час роботи було поставлено питання про використання сімейної медіації для вирішення проблем безвідповідального батьківства за допомогою соціального та психологічного посередництва. Другий етап розвитку цієї проблеми полягає в систематизації досліджень та теоретичних підходів щодо безвідповідального батьківства та сімейної медіації. На цьому етапі спрямовано зусилля на аналіз існуючих підходів до вирішення цих проблем та вирішення їх переваг та недоліків.

Проблема безвідповідального батьківства є серйозним викликом для сучасного суспільства і вимагає комплексного підходу до її вирішення. Системний підхід до вивчення сім'ї та безвідповідального батьківства дозволяє розглядати сім'ю як цілісну, динамічну систему, що функціонує у взаємозв'язку з соціальним, економічним та культурним середовищем. Системний підхід є дуже корисним і перспективним підходом. Він дозволяє розглядати сім'ю як складну систему, взаємозв'язані частини якої впливають на одна одну. Цей підхід допомагає зрозуміти, як різні аспекти сімейного життя взаємодіють між собою і як це впливає на поведінку батьків та дітей.

Якщо говорити про безвідповідальне батьківство, системний підхід на мою думку, дозволяє оцінити його в контексті всієї сімейної системи, а не просто окремих батьків. Тобто він враховує взаємодію між батьками, дітьми та іншими членами родини, а також вплив зовнішніх факторів на сімейну динаміку. Це дозволяє розробляти більш ефективні стратегії підтримки сімей та уникнення стигматизації окремих батьків. У цілому, цей підхід дозволяє нам поглянути на сім'ю та безвідповідальне батьківство з більш глибокого та комплексного погляду, що сприяє розумінню та розв'язанню проблем у цих сферах.

Сімейна медіація, яка відображає процес пошуку конструктивних рішень у сімейних конфліктах, може бути ефективним інструментом у розв'язанні

проблем безвідповідального батьківства. Розвиток цієї проблеми та її вирішення в сфері сімейної медіації проходить декілька етапів включаючи стадії теоретичного аналізу, емпіричного дослідження. Поєднання цих підходів в медіаційному процесі дозволяє досягти ефективних та довготривалих результатів, сприяючи гармонії та здоровому функціонуванню сімейних систем. Використовуючи емпіричний метод дослідження сімейної медіації та безвідповідального батьківства, базується на зборі та аналізі конкретних даних, що дозволяє краще розуміти ці явища, їхні причини. Я обрала емпіричний підхід, а саме інтернет-опитування через Google-форму, до вивчення своєї теми, оскільки це дозволяє отримати об'єктивні дані, на основі яких можна розробляти конкретні стратегії втручання та поліпшення практики. Разом з тим я враховую, що ця вибірка обмежена користувачами Інтернет та онлайн застосунків. Збір і аналіз конкретних даних допомагає розуміти причини виникнення проблем у сімейних відносинах та ефективно реагувати на них.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА У СІМЕЙНІЙ МЕДІАЦІЇ

2.1. Зміст та форми сімейної медіації у розв'язанні соціального конфлікту

На поточний момент існує велика кількість судових рішень по сімейних спорах, які не виконуються навіть у примусовому порядку. Сторони сімейного конфлікту опиняються в постійній невизначеності, напрузі та нескінченності. Судова медіація використовується в тих випадках, коли справу вже було подано до суду, але сторони вирішили спробувати досягнути угоди шляхом медіації замість продовження судового процесу. У сімейних випадках, коли стосунки між членами сім'ї потребують регулювання в судовому порядку можуть бути через розлучення та поділ майна, права батьківства та виховання, аліменти та тощо.

Для ефективного вирішення сімейних спорів важливо, щоб юристи та адвокати не лише володіли знаннями медіації, навиками врегулювання конфліктів, а й застосовували актуальні та сучасні знання психології.

Саме сімейна медіація може зберегти позитивні стосунки між сторонами конфлікту, показати подальший розвиток їхніх стосунків з дітьми та батьками, виробити найбільш зручне та взаємовигідне для всіх рішення, яке з високою ймовірністю буде реалізовано.

Права та інтереси дітей, які порушуються в сімейних суперечках і тривалих судових розглядах, можуть негативно позначитися на їх емоційному стані та подальшому навчальному процесі.

Отже, основною перевагою використання сімейної медіації, порівняно з судовим процесом, є швидке вирішення конфліктів, підхід до конструктивних рішень та збереження конфіденційності особистого життя сторін.

На жаль, сторони сімейного конфлікту також позбавлені можливості висловити свої почуття під час судового розгляду.

Сім'я відіграє соціальну цінність тим, що вона є ключовим аспектом первинної соціалізації особистості. Через установлення чітких правил, моделей поведінки, цінностей і соціальних норм сім'я кладе основи соціальної адаптації та моделі особистості як члена суспільства. Ці життєві орієнтації, соціальні орієнтації та моделі поведінки є основними компонентами, які готують роль дитини до прийняття певних соціальних статусів в сім'ї та інших соціальних групах, до яких вона в майбутньому належатиме. У процесі соціалізації особистості передаються не лише знання, а й соціальні цінності та норми, які стають частинами свідомості та виражаються в ціннісних орієнтаціях та реальній поведінці особистості. Соціальна роль сім'ї визначається з соціально-філософської точки зору, оскільки вона значно впливає на характер усіх суспільних процесів і відіграє важливу роль як у житті окремої особи, так і в житті суспільства загалом. Сім'я виконує багато соціальних функцій, що робить її невід'ємною частиною соціальної структури суспільства. Розвиток суспільства, його статеві процеси та соціодинаміка змінюють сутність основних соціальних функцій сім'ї, вносячи в них нові соціально-економічні та духовні реалії в суспільному житті. Сьогодні очевидно, що проблема сім'ї виходять за межі її традиційного розуміння.

В сучасному суспільстві відбуваються трансформаційні процеси, які значно впливають на сім'ю та її основні функції. Сьогодні спостерігається стрімке соціальне перетворення і зміни в структурі родини, які мають кризовий характер. Особливо тривожним в цьому процесі є зростання неповних сімей. Сучасна сімейна криза породжена цілою низкою протиріч між сім'єю та суспільством. Сім'я не в змозі повністю задовольнити потреби суспільства у фізичному і духовному відтворенні населення, в той час суспільство не забезпечує належних умов для нормального сімейного життя.

Сім'я відіграє важливу роль у суспільстві, і її існування є необхідною передумовою для функціонування суспільства, враховуючи фізичні і соціокультурні зміни поколінь. Однак реалізація основних функцій сім'ї залежить не від біологічних регуляторів чи механізмів, а від соціальних

процесів і функціонування соціальної системи в цілому. Соціальний характер сім'ї виявляється у тому, що її розвиток відтілює всю історію суспільства. Як і інші соціальні інститути, сім'я розвивається в контексті загальної сукупності соціально-економічних відносин і не може існувати відокремлено від суспільства. Згідно з Ж.Боденом, сім'я є основою держави, на якій базуються всі державні інститути [5,с.85].

У.Гуд вважає, що суспільство може існувати лише тоді, коли індивіди мають мотивацію задовольнити свої соціальні потреби через взаємодію у сімейному оточенні. Інститут сім'ї існує не тільки тому, що він виконує життєво важливі функції для суспільства, але й через те, що створення сімейного оточення, народження, виховання та підтримка відповідають особистим мотивам багатьох людей [4].

Збереження емоційної рівноваги між сторонами сімейного конфлікту є важливим для формування більш свідомого та конструктивного ставлення сторін у справі, запобігання можливості контролю поточної ситуації через дитину та зняття великої напруги в інтересах клієнта.

Медіація створює неформальну, комфортну, дружню та позитивну атмосферу для сторін. Інколи сімейна медіація може врятувати сім'ю між сторонами та відновити сімейні та подружні стосунки. Сімейна медіація використовується індивідуально в кожному сімейному спорі.

Сімейна медіація не застосовується: у разі надмірного вживання алкоголю, вживання наркотиків, психічного чи фізичного насильства, психічних захворювань. Використання сімейної медіації можливе лише за взаємною згодою сторін.

Конфлікт не вигідно розглядати з негативної точки зору, він повинен послужити приводом для змін і реформ в існуючих сімейно-шлюбних відносинах. Медіація є лише засобом позитивного спілкування між сторонами сімейного конфлікту. За допомогою медіації сторони сімейного конфлікту починають більше розуміти та відчувати одне одного. Сімейна медіація дає відповідь на запитання: що буде далі.

Після сімейної медіації відносини між сторонами конфлікту можуть тільки покращитися, вони зможуть отримати відповіді на важливі питання, бути автором свого життя та брати відповідальність за спільні рішення.

Сімейна медіація для свідомих і відповідальних людей, які цінують своїх дітей, своє приватне життя та свій особистий час.

Сімейна медіація відкриває нові можливості, сторони конфлікту часто дізнаються про справжні інтереси іншої сторони, причини суперечки, мотиви, цілі тощо.

Стан сім'ї та динаміка сімейних цінностей у сучасному українському суспільстві визначається впливом різного роду комплексних соціальних факторів: політичних, економічних, демографічних, моральних, інформаційних тощо.

Безвідповідальне батьківство – не сформованість у партнера сімейних цінностей, батьківської відповідальності, відсутність батьківських якостей, почуттів, установок і сподівань, знань і навичок, пов'язаних з вихованням та розвиток дитини з метою формування здорової та зрілої особистості.

Слід зазначити, що психологічний комфорт особливо важливий для успішного функціонування сім'ї, в основі якої лежать стосунки та спілкування між чоловіком і дружиною, батьками та дітьми і між братами і сестрами, які ростуть в одній сім'ї.

До факторів, що визначають характер стосунків і спілкування в усіх сферах сімейного життя, належать міжособистісні стосунки подружжя та ставлення їхніх батьків до дітей, які ґрунтуються на спільних сімейних цінностях. Значна різниця в цінностях подружжя стає перешкодою для виконання сімейних обов'язків, що стає основою конфліктів у сім'ї, в тому числі розподілу праці між чоловіком і дружиною в сім'ї, боротьби за виконання головної ролі, відмінності в способах і методах реалізації задоволення власних потреб (соціокультурних, інтелектуальних, естетичних, матеріальних, фізичних та інших), прагнення захистити свою індивідуальність без урахування думки інших членів сім'ї.

Такий негативний емоційний стан в сім'ї викликає напругу в сімейних стосунках і призводить до розпаду сім'ї.

Як наслідок, однією з найактуальніших проблем української сім'ї є нестабільність подружніх стосунків та можливість розпаду сім'ї. розлучення заданими Міністерства юстиції України, у 2021 році зареєстровано рекордну кількість розлучень – 53 860, що на понад 20 тисяч більше, ніж у попередньому році, 10% розлучень відбувається серед пар, які одружилися в перший рік [7]. Крім того, соціологи відзначають, що в нашій країні стримуючим фактором є наявність дитини в сім'ї: до 50% розлучень припадає на сім'ї з дітьми. Сьогодні 3 мільйони із 7 мільйонів 600 тисяч дітей в Україні живуть з самотніми батьками [7].

Крім того, як зазначають дослідники, основною причиною розлучення є міжособистісні конфлікти, а також матеріальні проблеми, подружні зради, трудова міграція, пияцтво [14].

Незареєстрований шлюб сприймається співмешканцями по-різному: жінки вважають себе одруженими, а чоловіки сприймають це як тренування та схвалення для майбутнього сімейного життя. У такому шлюбі широко поширений стиль виховання матері і здебільшого відсутнє почуття відповідальності з боку батька. Перш за все, дитина не сприймає типову сімейну роль, у неї формується викривлене розуміння сім'ї [14].

Виховання дітей у розлученій сім'ї зараз є значною проблемою, оскільки такі сім'ї належать до потенційно несприятливих сторін соціалізації особистості дитини, де батьківські цінності. Тобто те, що батьки живуть окремо, негативно впливає на виховання дитини, не дає їй можливості набутти досвіду стосунків між чоловіком і дружиною, що заважає їй сформувати цілісну модель подружніх відносин.

А. Макаренко вважав, що батьки, які дійсно люблять своїх дітей і бажають якомога краще їх виховати, повинні намагатися вирішувати взаємні суперечки, не розлучаючись і не піддаючись важким випробуванням [11]. На жаль, тенденція ставити свої особисті інтереси, свободу кожного з партнерів

вище інтересів сім'ї, власних дітей розвивається за умови набуття людиною соціальної та економічної незалежності, а отже викликає байдужість до оточуючих і навіть безвідповідальне батьківство. з основних причин соціального сирітства.

Враховуючи те, що діти вилучаються із сім'ї, якщо існує загроза життю та здоров'ю дитини, цей показник залишається досить високим. Такі ситуації виникають в основному в неблагополучних сім'ях, де через низький культурний рівень і педагогічну безграмотність у партнерів недостатньо сформовані сімейні цінності, а визначення використовуються як синоніми: деструктивна сім'я, дисфункціональна сім'я, сім'я ризику, кризова або дисгармонійна родина. Р. Мертон уводить поняття дисфункції, тобто функції, що руйнують [34, с. 129].

Дисфункціональна сім'я – це сім'я, в якій порушена структура, знецінюються або ігноруються основні ролі в сім'ї, є недоліки або таємниці виховання, які призводять до «важких дітей». Згідно з українською статистикою, сім'ї, в яких проживає 600 тисяч підлітків, офіційно визнані неблагополучними.

У дослідження Ю.Андрєєва [1] виділяють дві основні категорії неблагополучних сімей:

- Сім'ї з вираженими формами неблагополуччя, де проблеми сім'ї є яскравими: алкоголь, залежність, конфлікти, проблеми з поведінкою, асоціальна поведінка, кримінальна активність, а також сім'ї дітей з недостатньою освітою (неповні сім'ї)

- Сім'ї з прихованою дисфункцією, які зовні виглядають респектабельними, але цінності та поведінка батьків суттєво відрізняється від загальних моральних стандартів. Це впливає на виховання дітей у таких сім'ях, прикладом буде існує невідповідна морально-емоційна атмосфера, діти часто почуваються пригнічено, їх воля пригнічується, а батьки виявляють байдужість або грубість. В таких умовах формуються соціально неприйнятні потреби та інтереси у дітей, що може призвести до аморального способу життя у

майбутньому. Ці сім'ї характеризуються деструктивним підходом до виховання, де батьки негативно впливають на фізичний та психічний розвиток дитини.

У обох типах сімей відсутня емоційна комунікація між членами сім'ї, батьки можуть бути байдужими до потреб дітей, що змушує останніх шукати емоційні стосунки за межами родини. Це батьківське ставлення часто сприяє взаємодії дітей з людьми, які демонструють антисоціальну поведінку.

Звертаючи увагу на проблеми становлення особистості та особливості стосунків у сім'ях, які переживають кризу, можна стверджувати, що формування самостійності та особистості дитини є одним із головних аспектів розвитку особистості, чутливої до кризового середовища в родині.

Крім того, слід підкреслити, що дитина з нездоровою, дисфункціональною індивідуальністю характеризується замкнутістю, імпульсивною поведінкою, байдужістю до членів сім'ї, неприйняттям соціальних норм і можливою схильністю до суїциду.

У неблагополучних сім'ях обох типів можна виділити (за А. Захаровим) такі типи батьківського ставлення до дітей, в основі яких лежить жорстоке поводження: неприйняття, зневага, переслідування та нехтування. В основі цих типів лежить уникання контактів з дитиною, що означає порушення права дитини на спілкування, спілкування з батьками, виховання та розвиток у сім'ї [13].

Підводячи підсумки, моя думка зводиться до того, що діти справді беруть приклад зі структури та функціонування своєї сім'ї. Вони спостерігають за взаємодією батьків, їхнім ставленням одне до одного та до дітей, і це має великий вплив на їхній власний розвиток і формування характеру. Я вважаю, що позитивна, підтримуюча та здорова сімейна структура сприяє формуванню у дітей позитивних цінностей, навичок та умінь, які вони будуть використовувати протягом усього життя. Наприклад коли батьки демонструють взаємоповагу, терпимість та любов, це сприяє розвитку емоційного і соціального інтелекту дитини. Однак, негативні аспекти сімейного життя, які як

конфлікти, насильство, або нездорові взаємини, також можуть суттєво вплинути на психологічний стан дітей та на їхнє майбутнє. Отже, важливо, щоб батьки усвідомлювали відповідальність за своє ставлення одне до одного та до своїх дітей, оскільки вони виступають у якості головних ролевих моделей для них. Таким чином, створення позитивної та підтримуючої сімейної атмосфери може сприяти і формуванню її позитивного життєвого світогляду.

2.2. Безвідповідальне батьківство як соціальний конфлікт

Сім'я як стабільний соціальна інституція знаходиться на початку становлення особистості. Не тільки те, що виховання в ній має першочергове значення по відношенню до інших суспільних форм виховання, але й те, що сімейні виховні відносини складаються і функціонують на основі близькості людей, їх родинних зв'язків, любові до спільного життя. Реалізація виховних можливостей у сім'ї відбувається через різноманітні, особливо виховні стосунки, що створюються у родині. Ці відносини являють собою взаємодії, під час яких передається соціальний досвід (знання, уміння, навички, моральні орієнтації, сімейні традиції тощо). Виховні взаємодії в сім'ї можуть бути організованими з метою досягнення певних цілей або виникати в реакції на конкретні життєві обставини, спрямовані на створення сприятливих умов для передачі та засвоєння загальнолюдського досвіду у практичній діяльності. Здобуття знань і спілкування. Незважаючи на те, що сім'я апріорі має значні виховні можливості, на практиці вони реалізуються не повною мірою.

Для розвитку підліткового віку найважливіше повноцінне спілкування. Про це свідчать такі дані: ті школярі, які в цьому віці орієнтовані переважно на сім'ю та світ дорослих, часто мають труднощі у стосунках з людьми (не тільки особистими, а й службовими) в юності та зрілому віці [37, с.108-110].

Батьки і діти – це вічна проблема, яка завжди існувала в суспільстві, є і буде існувати. Цікаве спостереження щодо сучасної проблеми батьків і дітей висловила видатний психолог Н. Максимова, яка стверджує, що соціально-економічні зміни, які відбулися в Україні, відсутність допомоги з боку держави

викликали розгубленість у більшості людей. Ті, хто виховувався в радянські часи (батьки), не були готові до підприємницької діяльності і очікують поліпшення життя «зверху». Діти відмовляються дотримуватися такого ставлення, пов'язуючи позитивні зміни в житті з власною активністю[8].

Процес формування особистості не відбувається в соціальному вакуумі. На поведінку дитини впливають стосунки в сім'ї, вчинки інших людей із сусідства, на основі чого діти навчаються людської поведінки.

У сучасних дослідженнях при аналізі причин підліткової дезадаптації звертається увага на стиль сімейного виховання, стиль спілкування, місце покарання у зв'язку з контролем за поведінкою дитини.

Залежність між негативними стосунками в системі «батьки – діти» простежується в роботах французького професора філософії Е. Бандиттера, який каже, що ранкове хвилювання визначає все подальше життя. «Життя людини буде нещасним, якщо ідеї, засвоєні в дитинстві, глибоко вкорінені в ній. У першому випадку потрібно ціле життя, щоб їх знищити».

Ціннісні орієнтації формуються у дитини в ранньому дитинстві, але їх система визначається під впливом ідеології та культури суспільства загалом. Крім того, значний вплив має безпосередній досвід, який дитина отримує у родині. Наприклад через взаємодію з членами сім'ї вона вчиться спілкуватися з іншими людьми та засвоює форми поведінки і взаємин, які залишаються з нею у підлітковому і дорослому віці[37, с. 64-66].

На особливу увагу варто звернути спілкування батьків з дітьми під час підліткового віку. Більшість батьків здивовані перехідним віком дитини. Важко врахувати вимоги дорослих до підлітка і водночас ставитися до нього як до маленької дитини. Важливо, щоб батьки не забули якими вони були, коли самі були підлітками [31, с. 16-23].

Підлітковий вік є періодом, коли формуються стійкі моделі поведінки, характеру та емоційних реакцій, які в майбутньому визначають життя дорослої людини та її фізичне і психічне здоров'я. Ця час досягнення, отримання знань, навичок, нової соціальної позиції та формування моральних

установок. Проте не слід забувати, що для цього віку характерна втрата дитиною сприйняття світу, поява тривожних сумнівів у собі та своїх силах. Пошук істини в собі та інших. Тому важливу роль для підлітків відіграє сімейне середовище, яке має створювати сприятливі умови для здорового розвитку їх особистості [38. 1-7]

Фокус на останній тезі не є випадковим, оскільки вступаючи в підлітковий вік, змінюються усі члени сім'ї, які новим способом починають бачити себе, своїх дітей і навколишній світ. Те, як сім'я зможе прийти цей складний етап з якомога меншими втратами і стресами, залежить від атмосфери, що панує в родині, від почуттів, настанов та ціннісних орієнтацій [27].

Підлітки одночасно стикаються з різними соціальними вимогами та ролями, намагаючись інтегрувати всі наявні знання про себе в єдине ціле. Ця самооцінка є дуже важливою для підлітка в процесі визначення свого місця в житті та вибору майбутньої діяльності. Основним завданням, яке стоїть перед підлітком під час перехідного віку, є пошук власної ідентичності та усвідомлення своєї унікальності. Перш за все, це вміння спілкуватися з людьми навколо. Підліток може не відчувати потреби у встановленні соціальних контактів або боятися їх. Часто це пов'язано з відсутністю активного спілкування в сімейному оточенні. У таких сім'ях діти ростуть сором'язливими і лякливими. Тривожний, або, навпаки, надмірно агресивний. Вони не мають здатності до емпатії (співчуття, співчуття, розуміння іншої людини) вчасно. У процесі спілкування ці підлітки не можуть зосередитися на невербальній складовій спілкування (жесті, міміці, погляді тощо), тоді як 65% інформації передається невербальними засобами.

Друга важлива причина, чому «важкий» вік стає важким для підлітка, це наявність у дитини комплексу неповноцінності. Низька самооцінка проявляється постійним психологічним стресом.

Але найголовнішою причиною труднощів у дорослішанні дитини є, безсумнівно, сімейні стосунки, протиріччя та внутрішньо-сімейні конфлікти.

Відносини між дорослими і підлітками можна умовно поділити на такі види:

- співробітництво, яке ґрунтується на взаєморозумінні та взаємопідтримці, що особливо сприяє найактивнішому виконанню функцій сім'ї. Кожен член сім'ї відчуває свою особисту значимість (тобто цінність для інших);

- загальна атмосфера сімейних стосунків тепла, дружня, насичена позитивними емоціями;

- більш раціональні відносини, що задовольняють усіх членів сім'ї; дещо знижується особистісна значущість кожного (дорослого і підлітка) у порівнянні з попереднім, співробітницький стиль стосунків, послаблюються емоційні контакти, на перший план виходить пошук мети кожної дії;

- суперництво – відносини, в основі яких лежить бажання окремих членів сім'ї досягти успіху в будь-якій справі. Такий тип відносин сприяє створенню в сім'ї нервово-нестабільної атмосфери; суперництво – домінування стосунків, коли домінує бажання кожного члена сім'ї будь-якою ціною довести свою перевагу над іншими. Свій емоційний комфорт досягається коштом психологічного дискомфорту іншого;

- антагонізм – відносини, що характеризуються опором окремих членів сім'ї та небажанням кожної зі сторін досягати компромісу;

- відчуження – відносини – в яких батьки відокремлюються від підлітка і відмовляються приймати участь у його житті. Ситуація в таких родинах є драматичною. Відсутність батьківської любові особливо небезпечна для чутливих дітей, тому що викликає розгубленість, страх, депресію, відсутність волі до життя і навіть самогубство [9].

У молодших підлітків зі слабким емоційним фоном батьківська замкнутість компенсується власною «стіною відчуження», екстравагантними витівками, участю в сумнівних компаніях, а згодом також вживанням алкоголю та наркотиків. Конкуренція та ворожнеча підривають «нормальну циркуляцію» сім'ї. Сім'я за Г.Зіммеlem , є особливим соціальним простором, де

відбуваються складні взаємодії між її членами. Конкуренція, яка може виникати між різними членами сім'ї, може бути стимулом для особистісного розвитку та самореалізації. Наприклад, діти можуть конкурувати за увагу батьків або за певні ресурси (наприклад, іграшка або увага), що сприяє розвитку їхніх навичок адаптації та самовдосконалення. З іншого боку, конкуренція може також створювати напруженість та конфлікти в сімейних відносинах, особливо якщо вона стає надмірною або нерівною. Однак Зіммель підкреслював, що певний рівень конкуренції може бути корисним для стимулювання розвитку особистості та підтримки здорової динаміки в сім'ї [31, с. 529]. Діти в таких сім'ях емоційно відчужені від батьків, батьки не контролюють поведінку дітей. Це симптоми «прихованої сироти». Це джерело великої кількості дитячих неврозів; порушується нормальний розвиток особистості, відбуваються деформації характеру як у дорослих, так і у дітей.

Звичайно, тип відносин впливає на поведінку підлітка, а лінія поведінки батьків може по-різному впливати на позицію дитини.

Батьківське ставлення може стати для підлітка прикладом для наслідування в міжособистісних стосунках з однолітками, у майбутньому дорослому житті, у власній родині.

Симпатії та антипатії, дружба та ворожнеча – все це джерела міжособистісного сприйняття, які досліджували багато науковців, зокрема А. Бадалов, М. Обозов, Л. Гофман, де зв'язок міжособистісних стосунків з характеристиками особистості людини пов'язано. взаємодія відстежується.

Розвиток особистості в підлітковому віці відбувається швидкими темпами- формується характер, і разом з ним з'являється риса підлітка- особистісна нестійкість. Унікальність кожного підлітка проявляється в їхніх власних способах захисту від психологічних труднощів. «Ці способи захисту формуються в дитини і є стійкими, але їхні особливості залежать від умов виховання та соціального середовища» (Н.Наєнко) [10].

На особистість підлітка в основному впливає стиль його відносин з батьками, який лише частково визначається їх соціальним статусом. Сукупність

батьківських установок, їх емоційне ставлення до дитини, сприйняття дитини батьками та відповідні способи взаємодії з нею складають стиль сімейного виховання. У сучасних умовах можна виділити чотири найпоширеніші варіанти відносин між батьками і дітьми: традиційний, демократичний, ліберальний, дитиноцентричний [14].

Традиційний або авторитарний підхід характеризується педагогічним впливом по вертикалі, зверху вниз, тобто від батьків до дітей. Основною вимогою таких відносин є повага до авторитету старших і слухняність. Соціалізація дитини в такій сім'ї призводить до її здатності легко виконувати накази і доручення, вписуючись у «вертикальну організовану» соціальну структуру. Як правило, діти з таких сімей безініціативні, негнучкі у спілкуванні і діють, виходячи з уявлень про необхідність. Вони чітко дотримуються своїх обов'язків перед батьками і сумлінно їх виконують [9, с. 13-20].

Демократичні стосунки будуються на взаємодії, автономії членів сім'ї та прийнятті один одного такими, які вони є. Навчальна взаємодія відбувається в «горизонтальній площині». Між батьками та дітьми відбувається «діалог рівних». У стосунках завжди враховуються спільні інтереси.

Результатом виховання в такій сім'ї є засвоєння дитиною демократичних цінностей, узгодження її уявлень про права та обов'язки, свободу та відповідальність. Дитина росте активною та самостійною, доброзичливою, адаптованою до навколишнього світу, впевненою в собі та емоційно врівноваженою. У той же час діти, які виховуються в демократичних сім'ях, часто виявляють небажання підкорятися вимогам суспільства: не люблять, коли їм наказують, не хочуть підкорятися сильнішому, авторитетнішому, що, як показує життя, викликає проблеми в відносини з іншими членами та структурами суспільства. Турбота про батьків у дорослому віці дітей з таких сімей стає нормою їхніх стосунків.

Ліберальний стиль взаємин спостерігається в сім'ях, де життя складається по ходу розвитку: кожен член сім'ї живе за своїми почуттями, справами та інтересами. Батькам властиво не розуміти, що так вони допомагають дитині

стати самостійною. У реаліях життя такими дітьми практично не займаються. У сім'ї встановлюється відчуття віддаленості і внутрішньої замкнутості. Ці діти виростають байдужими до своїх батьків та їхніх проблем. Для дитячо-орієнтованого варіанту сімейних відносин характерний вертикальний вплив, але знизу вгору, тобто від дитини до батьків. Сім'я існує виключно для блага дитини, і головне завдання батьків полягає у забезпеченні «застя дитини», розуміючи це як надання їй всього необхідного, коли вона цього бажає, у будь-який момент[19].

Співіснування дитини з дорослими створює умови, при яких у дитини формується висока самооцінка та відчуття власної значущості, але виникає ймовірність конфліктів зі зовнішнім соціальним середовищем поза сім'єю. У таких дітей часто виникають проблеми з однолітками в дошкільних закладах і поза ними, а після вступу до школи їм може бути складно соціально адаптуватися, особливо у навчальному середовищі. У майбутньому батьки часто стискаються з проблемою байдужості або жорстокості своїх дітей, вихованих у такому типі взаємин[35].

Оптимальними для практики сімейного виховання вважається демократичний підхід, що характеризується активним мовним спілкуванням між дітьми і батьками, залученням дітей до обговорення сімейних питань, врахуванням їхньої думки, готовністю батьків прийти на допомогу, а також вірою в їхню успішну самостійну діяльність та адекватним контролем з боку батьків. Відхилення від демократичного стилю в сторону авторитаризму, ліберальної вседозволеності або надмірної зосередженості на дитині може викликати відповідні деформації її особистості. Проте найбільшою мірою дитині шкодить неоднорідний, змішаний стиль виховання відзначається неузгодженістю та суперечливістю у ставленні батьків до навчального процесу, оскільки постійна непередбачуваність їх реакцій позбавляє дитину відчуття стабільності в навколишньому світі і спричинює підвищену тривожність.

Цікаво, що у більшість випадків стиль виховання дитини є репродуктивним, тобто в багатьох відношеннях відтворює стиль, який

використовувався в дитинстві в її батьків.

Таку теорію ввів Дж. Мід, процес формування, Я-образ дитини – це також інтроекція батьківського ставлення та способів контролю над поведінкою дитини реалізується, по-перше, через приклад і моделювання ставлення до себе, що передається безпосередньо чи опосередковано. По-друге через формування норми щодо виконання певних дій, що спонукає дитину до відповідної активності. По-третє, через контроль за її поведінкою, що сприяє розвитку навичок самоконтролю. Він виділяє три стадії соціалізації, що відбувається в дитинстві. На першій стадії, імітації, діти копіюють поведінку дорослих не завжди розуміючи її значення. На другій стадії, рольових ігор, діти виконують у грі ролі дорослих, приміряючи їх на себе. Вони вчаться надавати своїм думкам і діям такі ж значення, як і дорослі. На третій, завершальній стадії колективних ігор, діти починають розуміти групові очікування на додаток до очікувань окремих людей. Оволодіння правилами рольових і колективних ігор готує їх до отримання правил у суспільстві, закріплених у законах і нормах, і формує почуття соціальної ідентичності[36, с. 150-158].

Якщо цілі та плани відповідають реальними психофізіологічними і психологічними можливостями дитини, її нахилам та інтересам, то створена ситуація успіху сприяє формування у дитини позитивного відчуття власної особистості, підвищує самооцінку. В іншому випадку дитина втрачає самооцінку, стає невпевненою і тривожною тощо[32].

А.Альтер виділяє такі показники поведінки батьків:

Рівень захисту в процесі навчання, тобто скільки сил, уваги і часу батьки приділяють вихованню підлітка. Спостерігаються два відхилення в рівні захисту: надмірне (гіперпротекція) і недостатнє (гіпопротекція). Про гіперпротекцію ми говоримо тоді, коли батьки приділяють багато сил, часу та уваги підлітку, коли його виховання стає центральним у житті батьків, головним, чому присвячується життя. Гіпопротекція – це випадок вкрай низького рівня захисту. При цьому підліток опиняється на периферії батьківської уваги, до нього «руки не дістаються», батькам до нього «байдуже».

Його приймають лише час від часу, коли трапляється щось серйозне[31].

Рівень задоволеності потреб підлітка визначається тим, наскільки батьки спрямовані на задоволення його матеріальних потреб (харчування, одяг) та духовних (спілкування, любов, увага). Відхилення в цьому плані можуть бути двох видів:

1.) Поблажливість - коли батьки намагаються максимально задовольнити будь-які бажання підлітка, кожне його бажання є для них законом.

2.) Ігнорування потреб підлітка - характеризується відсутністю бажання батьків задовольнити духовні потреби підлітка, особливо в увазі, спілкуванні та любові [24. 8-12].

Кількість вимог до підлітка в сім'ї. Порушення в системі обов'язків підлітка включають:

- Перевищення вимог (зобов'язань)
- Підвищена моральна відповідальність – вимога до підлітка в цьому випадку є надмірними, не відповідають його здібностям, і не тільки не сприяють розвитку особистості, а навпаки, наражають його на ризики.

- Особливо важливі два випадки звільнення. В одному більш-менш значна частина батьківських обов'язків (догляд за домом, догляд за маленькими дітьми) перекладається на підлітка. В іншому випадку від підлітка очікують значні успіхи в навчанні, які не відповідають його здібностям.

- недостатня кількість обов'язків– у підлітка мінімум обов'язків у сім'ї, вдома його важко залучити до якоїсь справи.

Ряд прохань-заборон. Інструкція про те, що не можна робити підлітку, визначає, перш за все, рівень самостійності підлітка і його можливість вибирати спосіб поведінки можуть мати два відхилення:

1) надлишок вимог-заперечення (домінування). У цьому випадку для підлітка «не все можливо». Він стикається з численними вимогами, які обмежують його можливості та незалежність. Батьки також намагаються придушити власні міркування підлітка;

2) їх недостатня кількість. У цьому випадку для підлітків «можливо все». Навіть якщо є якісь заборони, які підліток легко може порушити.

У більшості сімей виникають різні конфлікти. Звичайно, це пов'язано з тим, що сім'я та її члени постійно перебувають у процесі змін і розвитку. Від вибору способу їх вирішення залежить те, як складуться стосунки сторін у сімейному спорі. У будь-якій сімейній суперечці найголовніше – це повага та пріоритетність прав та інтересів дітей.

Говорячи про права та інтереси дітей у сімейних конфліктах, варто пам'ятати про те, що потрібно приділяти мінімум часу та, по можливості, вирішувати таку суперечку мирним шляхом. Сімейна медіація, на жаль не завжди розуміється і використовується юристами, їхніми помічниками та соціальними працівниками. Однак, вона є чудовим і мирним способом вирішення сімейних конфліктів. Практика свідчить, що рішення про місце проживання дитини та спосіб участі у її вихованні часто ухвалюють органами опіки та піклування протягом шести місяців і більше. Це створює додатковий стрес для дітей та їхніх батьків, адже суд не може прийняти рішення без зазначеного висновку органів опіки. Так рішення часто не відповідають правам та інтересам дітей. Сімейна медіація зосереджується на пріоритеті прав та інтересів дитини, сприяє забезпеченню її майбутнього і показує дитині приклад цивілізованого та мирного вирішення конфлікту. Завдяки цьому процесу, розлучення батьків не завдає дитині психологічної травми, оскільки медіація допомагає знизити напругу і зосередитися на потребах дитини.

Отже сімейна медіація може бути цінним інструментом для багатьох сімей, які стискаються з конфліктами, вона є добровільною, конфіденційною, та орієнтовною на майбутнє. Медіатор може допомогти сторонам конфлікту покращити комунікації, зосередитися на спільних інтересах, розробити здорові стратегії вирішення конфліктів та уникнути судових розглядів.

2.3. Медіаторні інтервенції як розв'язання проблеми безвідповідального батьківства

Співбесіда відбувається сімейним медіатором у випадках, коли дитина не бажає або не може висловити свої побажання та потреби, або при їх присутності (у випадку роботи з малими дітьми доцільно використовувати спеціальні проектні методи для розуміння мови дитини). Коли дитина бере безпосередню участь у сімейній медіації, медіатор працює з нею в присутності батьків [8, с.333 – 334]. Такий спосіб роботи може допомогти батькам усвідомити досвід своєї дитини та почути на власні очі, що для них найважливіше і найбільше хвилює. Також дитина може брати участь у сімейній медіації як сторона конфлікту, що часто виникає в конфліктах між поколіннями (батьки і дітьми). Після розлучення батьки занадто часто конкурують за увагу своїх дітей, прагнучи «перемогти» або «втратити» в судових процесах, загострюючи та продовжуючи батьківський конфлікт у той час, коли діти найбільше потребують батьківської підтримки та взаємодії.

Сімейний медіатор, який працює зі шлюбнорозлучними справами, повинен «впроваджувати» інтереси дитини в розробку батьками варіантів вирішення конфлікту [8, с. 334].

Високий рівень навичок сімейного медіатора у роботі з емоційними станами безумовно сприяє прогресу в вирішенні конфліктів. Медіатор активно сприяє учасникам ідентифікувати, зрозуміти та обробити почуття та емоції, пов'язані з конфліктною ситуацією, щоб знайти оптимальний спосіб вирішення спору. Сім'я, яка існує протягом тривалого часу, є єдиним цілим, яке ділиться та оновлюється в кожному поколінні, не порушуючи спадковості. Народження і смерть є біологічними явищами. Однак сім'я народжується в соціальному сенсі, це укладення шлюбу – видача державою особливого документа, що скріплює союз двох дорослих людей.

Сім'я гине і соціально – після розлучення, яке теж офіційно оформляється державою. Сучасна сім'я визначається як інституціолізована спільнота, створена на основі шлюбу, спільної правової та моральної відповідальності

батьків за здоров'я дітей, їх соціалізацію та виховання. На початкових етапах розвитку людського суспільства сімей у нашому розумінні не існувало; вони функціонували у вигляді хаотичних зв'язків. Першою соціальною санкцією в інтимних стосунках між чоловіком і жінкою було недопущення батьків і дітей до статевих стосунків. Це та історична межа, на якій дошлюбний стан первісного суспільства змінюється суспільно регульованими відносинами.

Батьківство – це процес підтримки та сприяння фізичному, емоційному, розумовому та соціальному розвитку дитини. Якість інструкцій, анімація, когнітивна стимуляція, фізичний догляд, синхронність між батьками та дитиною, чуйність і позитивне реагування є параметрами батьківства та взаємопов'язані з когнітивним розвитком дитини.

Батьківство пропонує підтримку та опіку над дитиною в болісних або стресових ситуаціях і дає впевненість, коли дитина перебуває в стані, де немає стресу. Чуйне виховання маленьких дітей створює для них емоційний клімат. Підтримуюче та чуйне батьківство дарує дітям безпеку та впевненість; батьки сприяють розумним правилам і самоініціації в соціальних і несоціальних експериментах.

Самодостатня підтримка та чуйність, турботлива природа, як-от найкращі емоції, призводять до раннього дозрівання мозку та когнітивного розвитку дітей. Делікатне виховання свідчить про емоційний і поведінковий розвиток дітей; характеризується чуйністю, позитивним заохоченням до чогось, схваленням або подякою, стимулюванням і затримкою [6; 8].

Три найбільші фактори, які впливають на благополуччя дітей під час і після розлуки чи розлучення їхніх батьків, потенційно знаходяться під контролем батьків: ступінь і тривалість ворожого конфлікту, якість виховання, яке забезпечується з часом, і якість відносин між батьками та дитиною.

В основі цього, звичайно, лежить власне благополуччя та здатність батьків ефективно функціонувати. Навчившись розв'язувати конфлікти, ефективно виховувати дітей і розвивати теплі й люблячі стосунки зі своїми дітьми, батьки можуть мати потужний позитивний вплив на своїх дітей, навіть

якщо вони зазнають численних важких змін у своєму житті.

Вплив розлучення на дітей добре задокументовано. Більшість реагують на розлучення своїх батьків болісними емоціями, включаючи смуток, розгубленість, страх покинути, почуття провини, помилкові уявлення, гнів, конфлікти щодо вірності, занепокоєння та горе. Багато дітей відчують втрату, коли один із батьків переїжджає з родини, коли залишилася улюблена домашня тварина, або навіть коли вони з одним із батьків і сумують за іншим.

У ситуаціях інтенсивного конфлікту та домашнього насильства діти можуть мати відчуття полегшення. Їхня реакція може відрізнятись залежно від віку, але майже всі діти поділяють загальне занепокоєння: «Що зі мною станеться?»

Окрім виявлення цих важких емоцій, дослідження також показало, що негативні короточасні наслідки для дітей після розлучення включають зниження академічних досягнень, погану психологічну адаптацію, соціальну та емоційну адаптацію та негативну самоконцепцію. Їхнє фізичне здоров'я також скомпрометовано, особливо в ситуаціях високого конфлікту.

Ще одна проблема для більшості батьків полягає в тому, щоб зосередитися на досягненні батьківських цілей, коли численні зміни в їхньому житті, які передують і слідуєть за розлученням, викликають величезний стрес – справді, розлучення є другим джерелом стресу після смерті подружжя. Крім того, багатьом батькам через скорботу про закінчення шлюбу та керування власними хворобливими, грубими емоціями стає подвійно важко зосередитися на розширених потребах їхніх дітей.

Для деяких батьків продовження їхньої ворожості є проблемою, яка може завдати шкоди їхнім дітям. На жаль, іноді цьому сприяють змагальні судові процедури, які зосереджуються на звинуваченні та відплаті, а не на найкращих інтересах дітей. Постійний конфлікт також руйнує ефективно батьківство, що, у свою чергу, сприяє емоційним і поведінковим проблемам дітей.

Незважаючи на ці труднощі, багато батьків знаходять способи зробити потреби своїх дітей головним пріоритетом і навчитися ефективно виховувати

дітей, щоб їхні діти могли зосередитися на пріоритетах дитинства – навчанні та зростанні – а не на тому, щоб бути піклувальниками чи посередниками своїх батьків.

Медіація є корисним інструментом для подолання розриву в спілкуванні між відчуженими батьками. Клієнти посередництва часто розповідають, що одна або більше дітей «відмовляються» бачитися з другим батьком або не хочуть бачити іншого з батьків під час призначеного графіка відвідувань. Згодом така поведінка може призвести до відчуження іншого з батьків. Проте ще не все втрачено. Розуміння того, чому дитина не хоче бачити другого з батьків, може стосуватися не стільки спільного з батьком, скільки реакцією дитини на процес розлучення чи роздільного проживання.

Коли дитина перебуває в розпалі війни за опіку, вона може вважати, що їй потрібно вибрати сторону в битві. Це переконання є способом управління ситуацією, в яку їх поставили батьки. Рішення вибрати одного з батьків замість іншого може бути механізмом подолання для дитини під час розлучення або роздільного проживання. Якщо відчужений батько здається, війна закінчується у свідомості дитини. Помітити, чи ця обставина була спричинена поведінкою батьків, є кроком у правильному напрямку.

Дитина може виражати негативні почуття (гнів, неприйняття, страх) по відношенню до батьків, що призводить до відмови бачитися з відчуженим батьком. Перш ніж переселити нову половинку в домогосподарство, доцільно повернутися до посередництва, щоб сформулювати план. План може включати поступове знайомство нового партнера з дітьми та перехід до нового домогосподарства. Під час посередництва між батьками укладатимуться угоди щодо спілкування, дисципліни та прийняття рішень у новій родині.

Медіація, як метод вирішення сімейних конфліктів, ґрунтується на принципах рівноправності учасників, добровільності участі у процесі, можливості сторін і медіатора приймати рішення щодо участі чи виходу з неї, готовності до конструктивного діалогу, взаєморозуміння та прийняття рішень на будь-якому етапі процесу, збереження конфіденційності, що означає, що уся

інформація, отримана медіатором у процесі переговорів від кожної сторони окремо, не розголошується, за винятком ситуацій, коли є загроза шкоди сторонам або іншим особам, незалежність та неупередженість медіатора, неформальний та гнучкий підхід у розгляді справ та інші аспекти [8, с.112–117].

Медіація – це структурована процедура. Чітка послідовність фаз – це те, що відрізняє медіацію від переговорів. Поетапність процедури медіації дозволяє її сторонам за допомогою медіатора опрацювати всі розбіжності, які є основою конфлікту, та знайти оптимальні варіанти вирішення конфлікту [8, с. 228].

Безвідповідальне батьківство – це поняття, що позначає недбале, неналежне виконання батьками своїх обов'язків по вихованню та догляду за дитиною, включаючи відсутність адекватної уваги, підтримки, та контролю.

Сімейна медіація – це поняття, яке відображає процес вирішення конфліктів та проблем у сім'ї шляхом сприяння спільному знаходженню їх рішень за участю спеціального посередника, який допомагає сторонам знайти компроміс та домовитися без втручання суду. Становлення проблеми безвідповідального батьківства у сімейній медіації пройшло декілька етапів соціологічного осмислення. Перший етап пов'язаний з розвитком соціології сім'ї та комунікації, включаючи переговори та посередництво. Під час роботи було поставлено питання про використання сімейної медіації для вирішення проблем безвідповідального батьківства за допомогою соціального та психологічного посередництва. Другий етап розвитку цієї проблеми полягає в систематизації досліджень та теоретичних підходів щодо безвідповідального батьківства та сімейної медіації. На цьому етапі спрямовано зусилля на аналіз існуючих підходів до вирішення цих проблем та вирішення їх переваг та недоліків.

Співбесіда проводиться сімейним медіатором в умовах, коли дитина не може або не бажає висловлювати свої побажання та потреби у присутності батьків, щоб сприяти розумінню дитиною різних аспектів та потреб, особливо у випадку з молодшими дітьми.

Коли дитина бере безпосередню участь у сімейній медіації, медіатор працює з нею в присутності батьків [8, с.333 – 334]. Такий спосіб роботи може допомогти батькам усвідомити досвід своєї дитини та почути на власні очі, що для них найважливіше і найбільше хвилює. Також дитина може брати участь у сімейній медіації як учасник, який може виникнути в зв'язку з розбіжностями між поколіннями (батьків і дітей). Часто після розлучення батьки борються за увагу і взаємини зі своїми дітьми, розглядаючи їх як об'єкти, за якими треба боротися, яке можна «виграти» або «втратити» в судових процесах, загострюючи та продовжуючи батьківський конфлікт у той час, коли діти найбільше потребують батьківської підтримки та взаємодії.

Сімейний медіатор, який працює зі шлюбнорозлучними справами, повинен «впроваджувати» інтереси дитини в розробку батьками варіантів вирішення конфлікту [8, с. 334].

Високий рівень навичок сімейного медіатора у роботі з емоційними станами, безумовно, сприяє прогресу у вирішенні конфліктів. Медіатор допомагає опонентам ідентифікувати, зрозуміти та обробити почуття та емоції, пов'язані з конфліктною ситуацією, щоб знайти оптимальний спосіб вирішення спору.

Судові рішення часто залишаються невиконаними, що призводить до постійної невизначеності та напруги між сторонами конфлікту. Судова медіація яка пропонує альтернативу судовим процесам, грає важливу роль для ефективного вирішення сімейних спорів. Вона дозволяє досягати згоди без судового розгляду справи. Безвідповідальне батьківство несе негативний вплив на всіх її учасників, особливо на емоційний стан дітей. Для вирішення цієї проблеми, потребує системного підходу, який включає підтримку батьків у їхніх виховних обов'язків і сприяння кращій комунікації між ними. Сімейна медіація допомагає та пропонує конструктивні рішення зрозуміти один одного і знайти спільний компроміс, що може зменшити конфлікт і покращити відносини в сім'ї. Участь дитини в медіаційному процесі дозволяє їй висловити свої потреби та побажання, що допомагає батькам краще зрозуміти її стан,

переживання та інтереси. Це спрямоване на прийняття рішень, які відповідають найкращим інтересам дитини і зменшують її стрес від сімейного конфлікту. Сучасні соціальна та економічні зміни в суспільстві впливають на функції сім'ї, що вимагає адаптації підходів вирішення. Медіація враховує ці зміни та пропонує гнучкі рішення, які можуть бути пристосовані до конкретних обставин кожної родини. Соціальні інститути, такі як школи, та громадські організації, можуть підтримати медіацію, надаючи інформацію та ресурси для сімей, тим самим формує суспільні свідомості про важливість цієї теми. Медіація не лише допомагає в поточних конфліктах, але і сприяє запобіганню майбутнім суперечкам.

Отже, у ході сімейних взаємин для дитини значимими є сприятливий домашнє середовище та теплі, підтримуючі взаємини між членами сім'ї, що базуються на допомозі та підтримці, бажанні дарувати радість, почуття турботи за долю рідних і піклування про них здоровий психоемоційний стан. Стосунки на цьому рівні впливають на формування соціалізації дітей, передаючи їм культурні і духовні цінності та сприяючи вихованню таких якостей, як альтруїзм, гуманізм, колективізм. З іншого боку в умовах негативного емоційно-психологічного мікроклімату сім'ї, рання втрата потреби спілкуванні з батьками, егоїзм, замкнутість, конфліктність, упертість у дитини. У проблемі дисфункції сім'ї, як відносин батьків та дітей, соціологічний підхід акцентує увагу на взаємодії між членами родинами, та їхніми соціальними ролями, включає аналіз структурних аспектів сім'ї та поведіння підлітків, виховання по відношенню до підлітків, також досліджує соціальні функції сім'ї та її ролі у процесі соціалізації дітей. Адже це дуже важливим процесом, який значно впливає на їхній розвиток і становлення повноцінних членів суспільства, який дитина бере з первинної соціалізації. В родині дитина отримує самий перший досвід взаємодії, засвоює модель поведінки, моральні цінності. Через фокус соціологічного підходу досліджується взаємодія різних соціальних чинників в процесі соціалізації дітей. Через цей підхід аналізуються складні процеси, що визначають як діти засвоюють соціальні норми, розвиваються соціальні

навички та формують свою соціальну ідентичність. Проблема безвідповідального батьківства є серйозним викликом для сучасного суспільства і вимагає системного підходу до її вирішення. Сімейна медіація, яка відображає процес пошуку конструктивних рішень у сімейних конфліктах, може бути ефективним інструментом у розв'язанні проблем безвідповідального батьківства.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА ЯК ПРЕДМЕТУ СІМЕЙНОЇ МЕДІАЦІЇ

3.1. Пілотне дослідження безвідповідального батьківства як предмету сімейної медіації

Соціальне сирітство, як проблема безвідповідального батьківства, значною мірою пояснюється недбалим вихованням, що часто призводить до судових справ про позбавлення батьківських прав. У Міністерстві соціальної політики повідомили, що станом на 2023 року в Україні на обліку перебувала 80 567 дитина-сирота або позбавлена батьківського піклування. Серед них 22 126 дітей були віднесені до категорії дітей-сиріт, інші – до категорії дітей, позбавлених батьківського піклування.

Рівень вилучення дітей із сімей через потенційну шкоду для їх благополуччя та безпеки залишається значно підвищеним. Ця обставина переважно виникає в неблагополучних домогосподарствах, які характеризуються дефіцитом у розвитку подружніх цінностей внаслідок обмеженого культурного походження та недостатніх знань у вихованні дітей.

Ця ситуація є дуже тривожною і вимагає системного підходу для вирішення проблеми. Недбале виховання та недостатнє батьківське піклування може мати серйозні наслідки для дітей, які можуть виявитися у соціальному сирітстві або позбавленні батьківських прав.

Перш за все, необхідно звернути увагу на попередження подібних ситуацій шляхом підтримки батьків у здійсненні їхніх батьківських обов'язків. Це може включати в себе надання доступних ресурсів для покращення виховних навичок, підтримку в навчанні та професійному розвитку, а також психологічну підтримку для сімей, що потребують допомоги. Крім того, важливо здійснювати ефективний моніторинг та нагляд за дитячимисім'ями, де можуть існувати підозри на небезпеку для дітей. Це може включати в себе регулярні візити соціальних працівників та спеціалістів з охорони дитинства,

які можуть надавати рекомендації щодо покращення умов для дітей та надання допомоги сім'ям у вирішенні їхніх проблем.

У сучасному суспільстві ми є свідками значних змін, які впливають на кожен аспект людського існування. Ці трансформації передбачають занепад певних цінностей і появу нових, а також встановлення суспільних норм і еволюцію нашого сприйняття ключових інститутів, таких як шлюб і сім'я. Концепція шлюбу зазнала трансформації в сучасному суспільстві, набувши нових характеристик і піддавшись впливу різних факторів.

Одним із таких факторів є тенденція наслідувати динаміку стосунків наших батьків як шаблон для наших власних шлюбів. Це наслідування відображається у вирівнюванні рольових очікувань між батьками та їхніми дітьми, які прагнуть відтворити модель подружніх стосунків своїх батьків у власному житті. Оскільки сім'я зазвичай створюється на основі шлюбу, ці два поняття тісно переплітаються.

Подружні стосунки характеризуються подвійністю за формою, універсальністю змісту, унікальною сутністю. Значення шлюбу та сім'ї як фундаментального соціального інституту є загальновизнаним. В українській культурі існує традиційний розподіл гендерних ролей, коли йдеться про сімейні обов'язки. Однак серед цієї традиційності українці сприймають сімейне життя як щось більше, ніж просто пошук супутника життя та створення господарської одиниці; воно охоплює прагнення до гармонійного співіснування в блаженному шлюбі. Вчені помітили, що діти часто наслідують динаміку родини своїх батьків, особливо в плані асиміляції гендерних ролей.

Якість подружніх стосунків є головною детермінантною успіху чи невдачі гендерного виховання в сім'ї. Спосіб, у який батьки й матері виконують свої відповідні гендерні ролі, суттєво впливає на те, як хлопчики й дівчатка інтерналізують ці ролі.

Розвиток майбутніх членів сім'ї визначається психологічною атмосферою в сім'ї, взаємодією між батьками та братами і сестрами, а також ролями батька й матері в структурі сім'ї. Через процес наслідування психіка людини засвоює і

тиражує модель батьківської статево рольової поведінки. Це відбувається під час емоційної взаємодії між батьками та дітьми.

Поведінка батьків є вихідною соціальною моделлю, яка значною мірою впливає на розвиток особистості. У батьківському домі молоді люди спостерігають за динамікою відносин між батьком і матір'ю, накопичуючи цінний досвід для власних майбутніх стосунків.

Створюючи сім'ю та входячи в цей новий соціальний контекст, подружжя схильні несвідомо копіювати поведінку та емоційне ставлення, свідками яких вони були у своїх батьківських сім'ях.

Формування молодої сім'ї передбачає взаємодію та адаптацію двох різних сімейних субкультур, кожна з яких належить чоловікові та дружині. Виходячи з минулих зустрічей, особистих переконань і спостережень за поведінкою батьків, кожен з подружжя має свої власні чіткі уявлення про ідеальну й необхідну поведінку, пов'язану з їхньою роллю чоловіка й батька або дружини й матері. Крім того, вони також мають непохитні очікування щодо виконання цих ролей. Ці вірування передаються від батьків своїм дітям, які потім інтерналізують і передають їх власним нащадкам.

Батьки відіграють центральну роль у формуванні поведінки а розвитку дитини. На ранніх етапах життя діти наслідують своїх батьків, демонструючи їх манери, звички, та реакції несвідомо, не розуміючи цього. Цей процес є важливою складовою соціалізації та навчання, яка має глибокі в довготривалі наслідки. Емоційний вплив також грають велику роль. Якщо батьки демонструють любов, підтримку та позитивні емоції, діти вчаться реагувати подібним чином. Це сприяє розвитку емоційної стабільності та здатності до емпатії у дітей.

Щоб дослідити вплив сімейної медіації у вирішення питання безвідповідального батьківства було проведено дослідження за участю респондентів, які більшість мають дітей і вже створили власні сім'ї. Всього в опитуванні взяли участь 26 осіб, віком від 18 до 55 років. З метою забезпечення анонімності дослідження було проведено за допомогою анкетування в Google

forms, на початковому етапі збору даних.

Після отримання згоди респондентів на участь у дослідженні їм було надано посилення на анкету для проходження. Під час емпіричного етапу дослідження охочі учасники брали участь в опитуванні та надсилали свої відповіді, залежно від їхніх уподобань. Нарешті, дані, отримані від респондентів, були ретельно вивчені та інтерпретовані відповідно до конкретних вимог до обраного інструментарію для емпіричного дослідження.

Анкета складається з 26 питань, і респондентам пропонується оцінити кожне питання. Ці твердження можна розділити на два компоненти: сімейної медіації та безвідповідального батьківства. Анкета розроблена таким чином, щоб батьки не могли легко розпізнати її внутрішню логіку та передбачити бажані відповіді. Питання складається з 4 категорій: фінансова підтримка, емоційна підтримка, знання про медіацію, та досвід звернення за допомогою.

Кількісний аналіз передбачає використання статистичних методів обробки та інтерпретації числових даних, отриманих від респондентів та розподіл їх думки у цьому пілотному дослідженні. Цей підхід дозволяє отримати об'єктивні та надійні результати, що можуть бути узагальнені для більшості популяцій.

Методологія, яка використовується в цьому оцінюванні, передбачає чітке визначення основних питань, на які потрібно отримати відповіді. Сама анкета містить загалом 26 питань, на всі з яких дається відповідь «Так» або «Ні», що відповідає значенню 1 або 0 балів відповідно.

Ця анкета спрямована на вивчення та збирання інформації про думки та досвід щодо медіації у вирішенні конфліктів, пов'язаних з безвідповідальним ставленням батьків до дітей. Ця методика дозволяє всебічно дослідити основні проблеми безвідповідального батьківства та ефективність медіації у вирішенні цих проблем. Вона допомагає зібрати детальну інформацію про досвід та думки респондентів, виявити мотиви звернення до медіації, а також ідентифікувати аспекти, що потребують вдосконалення. Отримані дані дозволять сформулювати конкретні рекомендації для покращення медіаційних процесів та підвищення

їхньої ефективності у підтримці сім'ї. Учасникам пропонується ознайомитися з набором тверджень, які відповідають їхній статі, і вказати свою згоду чи незгоду з кожним твердженням.

3.2. Результати експертного дослідження безвідповідального батьківства. як предмету сімейної медіації

Провівши емпіричне дослідження за допомогою онлайн анкети, ми отримали наступні результати. В опитуванні взяли участь 67,1% жінок та 32,1 чоловіків, варто зазначити, що 69,7% перебувають у шлюбі, вони поділені на 4 категорії респондентів: молоді (18-24 років, 18,5%), молоді дорослі (25-34 років, 44,4%), зрілі люди (35-44 років, 18,5%), передпенсійний вік (45-55 років, 18,5 %). Молодий вік, це період завершення середньої освіти, випускники готуються до вступу у вищі навчальні заклади або початок професійної діяльності. У цей час багато молодих приймають рішення щодо своєї майбутньої кар'єри і подальшого розвитку. Проте цей вік все ще можна назвати як ранній період для укладання шлюбу. У віці 18-24 молоді вступають у доросле життя, час коли вони розвивають свою ідентичність, професійні навички та встановлюють соціальні зв'язки. Укладання шлюбу у цьому віці може впливати на ці процеси, якщо воно паралельно з навчанням. Наприклад, молоді люди, які одружуються на ранньому етапі можуть стикатися з труднощами поєднання сімейних обов'язків та навчання і роботи. Люди у молодому зрілому віці, мають вже більше чітке розуміння своїх життєвих цілей, цінностей та пріоритетів, мають зазвичай більш емоційно зрілі та мають чітке уявлення, що вони хочуть від життя та партнера, що сприяє здоровим та стабільним стосункам. Люди у віці 34-44 вже уклали шлюб та створили сім'ю. Вони можуть мати дітей або активно планувати їх, що вимагає від них управління сімейними обов'язками, вихованням дітей. Люди у віці 45-55 більшість має стабільні сімейні відносини, можуть мати дорослих дітей, які виросли і покинули родинний дім. Це період переосмислення та підсумків.

Аналіз даних показує, що 52,2 % знають, що таке медіація, тоді як друга

половина 47,8 % не мають знань з цього терміну, що свідчить про відсутність фундаментальних знань.

Ці батьки не відчувають потреби здобувати знання самостійно і натомість покладаються на допомогу соціальних мереж чи інших спеціалістів. Більшість респондентів, а саме 12 з 28 респондентів (42,9%) оцінили виконання батьківських обов'язків своїми партнерами дуже добре. Це свідчить про те, що їх партнери виконують свої батьківські обов'язки на задовільному рівні. Крім того, вони обізнані з практичними та теоретичними методами та прийомами сприяння всебічному вихованню в сім'ї. Ці батьки активно шукають і оновлюють свої знання, використовуючи різні доступні їм ресурси. Цікаво, що жоден з респондентів не оцінив виконання батьківських обов'язків як "дуже погано", це говорить про те, що недоліки у виконанні батьківських обов'язків не досягають критичного рівня для більшості опитуваних. Питання про головні аспекти занепокоєння батьків, показав найвищий результат 16 респондентів з 28(57,1%)обрали емоційну підтримку, це говорить про те, що більшість батьків турбуються про емоційний стан дитини, та намагається вберегти дитячу психіку від конфліктів, за допомогою сімейної медіації.

Така різноманітність батьківського ставлення свідчить про відсутність єдиного підходу до виховання дітей. Єдиним послідовним аспектом серед опитаних батьків є їхнє прийняття та віра в свою дитину, підтримка емоційного стану. За результатами діагностики, показують що емоційна підтримка та освітня підтримка є найбільш занепокоєними аспектами батьківських обов'язків для більшості учасників. За результатами опитування про те, як безвідповідальне батьківство впливає на емоційний стан дитини, можна побачити, що 13 респондентів 48,1% підтримуються думки, що це дуже шкодить психічному стану та розвитку дитини. 16 учасників опитування відповіли на запитання та результат показав 57,1%, що недостатньо інформації та ресурсів для вирішення цієї проблеми у громаді, цим батькам бракує поінформованості про різні стилі виховання, що згодом впливає на вибір їхніх дітей. Рівень психологічної грамотності цієї групи батьків можна

охарактеризувати як низький, оскільки відсутність у них знань про виховання та розуміння потреб дитини знижує мотивацію до виконання відповідних завдань батьківства. Мотивація батьків у сфері виховання дітей включає в себе навчання дитини прийнятній поведінці, сприяння співпраці, встановлення симбіотичних стосунків, здійснення авторитарного контролю та виховання ставлення до невдач дитини.

Коли ми досліджуємо батьківську недостатню увагу, ми виявляємо, що основною причиною низької грамотності є брак знань про виховання дитини. Наскільки пріоритетними є батьки здоров'я дитини, ставлення до дитини, існуючі уявлення про виховання – все це свідчить про особливості їхньої психологічної грамотності.

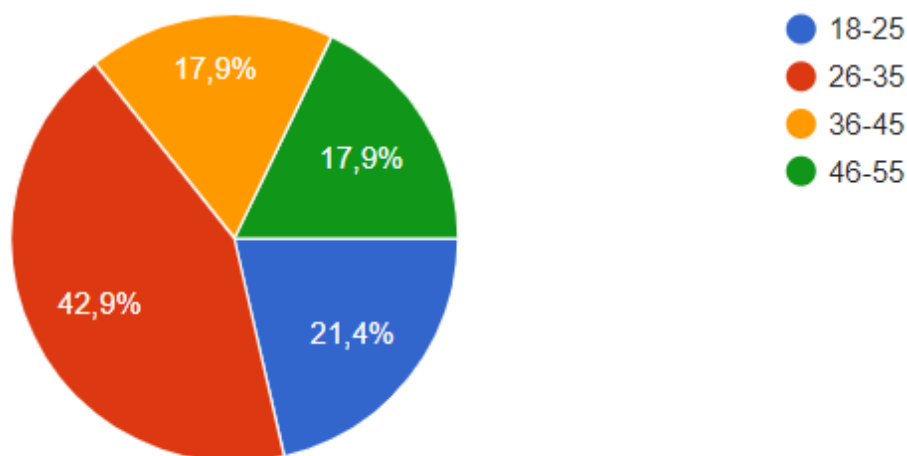
Стає очевидним, що багато батьків не знають про різні стилі виховання, що спонукає їх до прийняття шкідливих стратегій, таких як симбіоз і надмірний контроль над своєю дитиною. У симбіотичних стосунках здатність дитини робити самостійний вибір ускладнена, а контрольоване виховання вселяє в дитину страх, перешкоджаючи розвитку її незалежності. Щодо сімейної медіації, у 28 респондентів запитали чи брали участь в сімейній медіації, результатом показав високий рівень 82,1% тих, хто не брали участь, це 23 учасника, тоді як лише 5 учасників 17,9% приймали участь. Цікаво, що є 4 респондента з 28 тих хто не приймав участь, але планує, результат показав 14,3%, які не зверталися до сімейного медіатора.

На основі зібраних даних стає очевидним, що всі учасники опитування наразі перебувають у близьких стосунках. Це означає, що результати опитування точно відображають думки людей із досвідом стосунків. В рамках анкетування респондентів запитували про їхній батьківський статус і отримали такі відповіді: А) 12 респондентів 42,9% мають одну дитину, Б) 9 респондентів 32,1% мають двох дітей, В) 1 респондент 3,6% мають 3 і більше дітей та Г) 1 респондент 3,6% не мають дітей. Отже, більшість респондентів мають одну дитину, що вказує на їхній попередній досвід батьківства.

Крім того, учасників оцінили як безвідповідальне батьківство впливає на

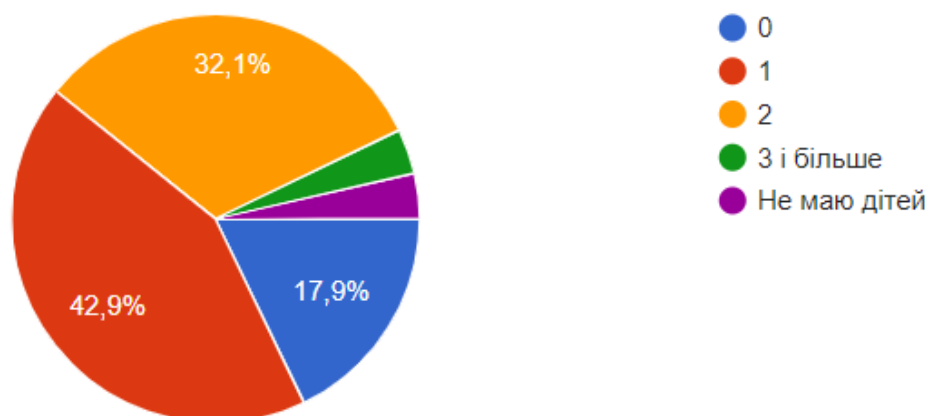
їхні сімейні відносини, і відповіді були такими: 6 людей А) 22,2% оцінили його як дуже погіршує, Б) 44,4%, 12 оцінили його як частково погіршує і В) 33,3 %9 учасників оцінили його як ніяк не впливає. На питання які методи можуть вирішити проблеми безвідповідального ставлення батьків до дітей, 20 учасників опитування вказали найвищий показник 71,4% проведення освітніх програм для батьків, та 18 учасників з показником 64,3% психологічної підтримки для батьків.

Розділ респондентів за віковими групами (рис. 3.1.)

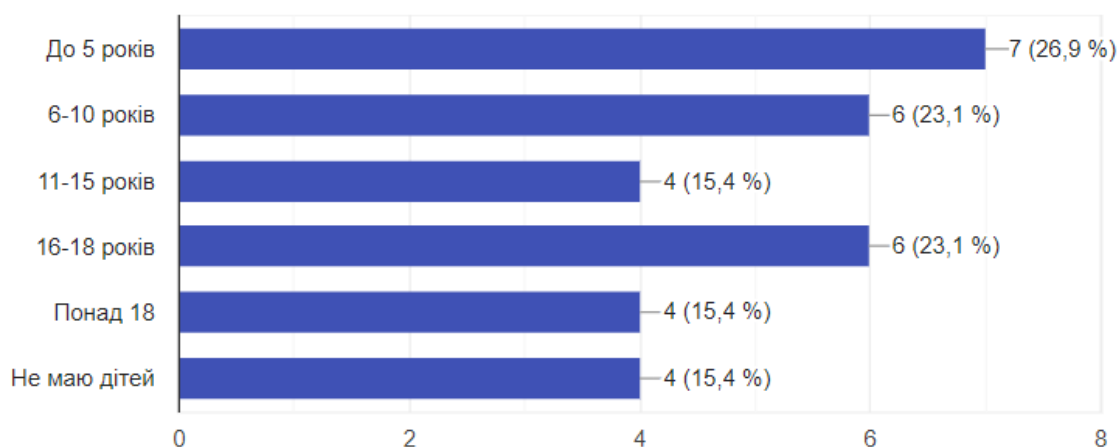

Рис.3.1. Розділ респондентів за віковими групами

Молоді(18-25) та зріла молодість (26-35) можуть мати різні рівні обізнаності про медіацію через різні фактори, такі як доступ до інформації, освітній рівень та соціальна активність. Якщо говорити про зрілих людей (36-45) та передпенсійний вік (46-55), які можуть бути менш обізнані про сучасні методи вирішення конфліктів.

Рис. 3.2. Кількість дітей у респондентів

Рис. 3.3. Вік дітей.

Проаналізувавши дані нашого дослідження, найбільший показник віковий сегмент серед дітей у 7 респондентів 26,9%, вказує на високу кількість маленьких дітей серед опитуваних. Другий за величиною має 23,1%, це 6 учасників опитування вказали, що мають дітей, які вже навчаються в школі та почали вивчати основи.

Вікова група 15-14, вказали 4 учасники, яка представлена у вибірці менше, ніж молодші вікові групи, тобто говорить про те, що є малий відсоток дітей у підлітковому віці серед опитуваних. Схожий відсоток 16-18 років,

показує, що серед вибірки є і підлітки, які вже готуються до дорослого життя або навчаються у старших класах школи. Понад 18 років мають схожий відсоток, група, яка може включати молодь, що закінчила школу та перебуває у вищих навчальних закладах або працює, або молодих дорослих, які вже вийшли у самостійне доросле життя. Та схожий відсоток 15,4%, які ще не мають дітей на момент проведення опитування.

3.3. Напрями вдосконалення застосування методів сімейної медіації у розв'язанні проблеми безвідповідального батьківства

Наявність війни в країні згубно впливає на зростання конфліктів як у суспільстві, так і в окремих людей. Під час війни динаміка в сім'ях відчуває величезну напругу, що може призвести до конфліктів між членами сім'ї. Поєднання стресу, обмежених ресурсів і загроз безпеці може сприяти погіршенню міжособистісних стосунків і розпалювати конфлікти, які вимагають ефективного вирішення.

Нижче наведено деякі з основних проблем, з якими стикаються сім'ї в контексті військового конфлікту:

1. Розрив сімейних зв'язків. Військові події часто призводять до фізичного роз'єднання членів родини через переїзд, евакуацію або навіть втрату близьких. Це може викликати значний стрес і призвести до руйнування сімейних зв'язків.

2. Травми і стреси. Члени сім'ї можуть пережити травму та стрес, пов'язані з війною, що може вплинути на їхнє емоційне та психічне благополуччя. Діти, зокрема, можуть бути свідками насильства та страждати від посттравматичного стресового розладу.

3. Економічна нестабільність. Військові конфлікти часто породжують економічну нестабільність, яка може сильно вплинути на фінансовий добробут сімей. Втрата роботи, зниження економічної спроможності та зниження рівня життя можуть сприяти конфліктам у родині.

4. Зміна ролей і обов'язків. Умови, спричинені військовим конфліктом,

можуть спонукати до змін сімейних ролей і обов'язків. У випадках військового конфлікту сім'ї часто переживають значні зміни та виклики. Один член сім'ї може бути змушений піти в армію або взяти на себе нові обов'язки за відсутності інших.

На тлі цих складнощів безвідповідальне батьківство може стати ще більш вираженим. В умовах війни, коли батьки перебувають під впливом сильного стресу і психологічним тиском, їхня здатність до адекватного виконання батьківських обов'язків може бути значно знижена. Відсутність уваги та емоційної підтримки до дітей, а також не спроможність забезпечити їхні базові потреби через економічні труднощі або фізичне роз'єднання, можуть призводити до серйозних проблем у розвитку дітей. Важливо враховувати ці фактори при розробці програм підтримки сімей та впровадження медіації як методу вирішення конфліктів у таких складних умовах

Втрата близьких через війну може бути руйнівною, спричинити емоційний біль і горе, які впливають на динаміку сім'ї та вимагають підтримки.

Діти особливо вразливі за таких обставин, стикаючись із такими перешкодами, як обмежений доступ до освіти, загроза безпеки та труднощі адаптації до нового середовища. Крім того, військові дії можуть призвести до руйнування будинків і втрати майна, створюючи додаткове навантаження на сімейні ресурси та призводячи до зниження матеріального добробуту, іноді навіть потребуючи судового позову. Як наслідок, спостерігається помітне збільшення кількості позовів та судових розглядів.

Однак нинішня судова система в Україні насилу справляється з цим сплеском справ. Станом на травень 2023 року в країні функціонує 587 судів, 87 не діють через воєнні дії або знаходяться на тимчасово окупованих територіях. Крім того, окупація Криму та окремих районів Донецької та Луганської областей російськими військами призвела до призупинення правосуддя ще в 84 судах з 2014 року

У випадку судового розгляду важливо визнати, що рішення суду ґрунтується виключно на доказах, наданих залученими сторонами, і його

внутрішній оцінці цих доказів. На жаль, іноді це призводить до плачевного результату, коли сімейний спір не вирішується по-справжньому рішенням суду, а лише посилює конфлікт.

Л. Гретченко влучно підкреслює наслідки розлучення, яке не вирішується за взаємною згодою, оскільки це породжує подальші ускладнення щодо таких питань, як аліменти, виховання дітей, розподіл майна, бізнес-інтереси, спадщина та визначення місця проживання дитини [3].

Подібним чином, коли інтереси дитини заплутуються в протилежних позиціях батьків, їх часто не помічають через особисті амбіції, емоції та динаміку стосунків батьків. Судові суперечки за участю дітей завжди емоційно напружені та справляють на них глибокий тривожний вплив, який ще більше посилюється остаточним рішенням суду.

У розпал сімейних суперечок ми можемо спостерігати появу феномену, відомого як синдром відчуження, коли один із батьків розвиває інтенсивну та непохитну огиду до іншого з батьківських прав. Ця відраза може мати серйозні наслідки для дитини, як підкреслив Філіп Маркус. У дитини може порушитися самоідентичність, що призведе до психологічних проблем і проблем у розвитку.

Їхнє сприйняття реальності може стати спотвореним, і вони можуть брати участь у нелогічній когнітивній поведінці. Їхня здатність обробляти інформацію може стати надто спрощеною та жорсткою, що призведе до неточних і спотворених міжособистісних стосунків. Вони можуть розвинути почуття ненависті до себе, боротися з низькою або завищеною самооцінкою або навіть мати грандіозні ілюзії. Ці психологічні рани, завдані в дитинстві, можуть зберігатися в дорослому віці, впливаючи на їхнє загальне благополуччя [5].

Важливо визнати, що постійні та загострені сімейні конфлікти можуть безпосередньо сприяти випадкам домашнього насильства та злочинності серед неповнолітніх. Неповнолітні часто прагнуть наслідувати поведінку авторитетних осіб у своєму житті, і батьки зазвичай мають найбільший вплив на дитину. Отже, дитина свідомо чи підсвідомо переймає батьківський стиль спілкування, світогляд, моральні цінності, законність.

Отже, сім'я відіграє провідну роль у формуванні морального виховання дитини. Проблема злочинів, вчинених неповнолітніми, є актуальною для суспільства, і з цією проблемою стикаються не лише правоохоронці. Інші відповідні служби та суспільство в цілому також борються з цією проблемою, адже молоде покоління відіграє вирішальну роль у суспільному розвитку [6].

Тому в інтересах держави та суспільства сприяти та використовувати альтернативні методи вирішення спорів, такі як медіація.

Проте, на думку С. С. Дяченка та Н. Колокольної, впровадження процедур медіації в Україні стикається з кількома перешкодами, серед яких:

1) низький рівень правової свідомості населення, що перешкоджає запровадженню нових правових інститутів;

2) недовіра до послуг медіації через недостатню поінформованість громадськості про її переваги як альтернативний спосіб вирішення спорів;

3) небажання однієї сторони йти на компроміс та пріоритетність власних інтересів;

4) переважаюче суспільне переконання, що судовий процес є єдиним життєздатним рішенням для вирішення суперечок;

5) відсутність фінансової підтримки, оскільки здійснення будь-яких реформ потребує значних коштів [8, с. 121].

Закон України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року № 1875-IX [7] регулює правові принципи, порядок та вимоги до медіаторів. Хоча цей закон змінив уявлення про медіацію як про самостійний спосіб вирішення спорів, він ще не набув широкого поширення. Однак у контексті сімейних суперечок і поточного впливу війни на різні аспекти нашого життя вкрай важливо сприяти використанню медіації.

Сімейна медіація – це процес, у якому бере участь нейтральна третя сторона, відома як медіатор, яка допомагає родині знайти взаємну підтримку та досягти компромісу. Кілька ключових принципів лежать в основі сімейної медіації, що відрізняє її від інших методів вирішення конфліктів. Ці принципи включають добровільність, яка гарантує, що участь у сімейній медіації є

вибором і не нав'язується жодній стороні, а також нейтралітет, який вимагає від медіатора залишатися неупередженим і утримуватися від висловлення особистої думки чи впливу на рішення.

Основною метою сімейної медіації є сприяння спільному пошуку рішення, а не схвалення чи визначення «правильності» позицій будь-якої сторони. Одним з важливих принципів медіації є конфіденційність, яка гарантує, що всі обговорення та інформація, якою обмінюються під час процесу, залишаються конфіденційними. Це сприяє зміцненню довіри та відкритому діалогу з актуальних питань.

Іншим ключовим аспектом є активна участь конфліктуючих сторін у процесі, що дозволяє їм висловлювати свої погляди, інтереси, і потреби. Медіатор сприяє спілкуванню та взаєморозумінню між сторонами, але остаточні повноваження приймати рішення покладено на них.

Медіація також використовує підхід, орієнтований на майбутнє, зосереджуючись на пошуку конструктивних рішень на майбутнє, а не на зацикленні на минулих помилках чи висуненні звинувачень. Нарешті, протягом усього процесу медіації забезпечується прозорість інформації.

Щоб забезпечити етику та ефективність сімейної медіації, медіатор повинен надавати вичерпну та прозору інформацію про процес медіації. Це включає в себе пояснення правил, етапів, очікувань і потенційних результатів, що допомагає учасникам мати чітке розуміння того, чого очікувати під час медіації. Ці принципи є основою для створення сприятливого середовища для вирішення конфліктів відновлення сімейних відносин.

У період воєнного стану та загострення кризи у приватно-правових відносинах, компетентно проведена медіація може відігравати ключову роль у вирішенні сімейних суперечок. Зокрема, він пропонує кілька переваг: По-перше, він дає змогу швидко розв'язувати конфлікти та допомагає послабити напругу.

Запровадження воєнного стану може призвести до збільшення конфліктів у родини через стрес, економічні труднощі та загрози їхній безпеці. Сімейна

медіація забезпечує безпечний простір для відкритого обговорення, вирішення проблем і пошуку конструктивних рішень.

По-друге, це підтримує психологічне благополуччя людей. Військові події можуть суттєво вплинути на психічний стан як окремої людини, так і родини в цілому.

Сімейна медіація дозволяє учасникам виражати свої емоції, зменшує соціальну ізоляцію та допомагає послабити психологічний стрес. І, нарешті, пріоритетом є захист інтересів дітей. Діти особливо вразливі під час війни, і сімейне посередництво гарантує, що їхні потреби та добробут захищені протягом усього процесу.

Сімейне посередництво відіграє вирішальну роль у створенні планів захисту та підтримки дітей, враховуючи їхні унікальні потреби та знаходячи спільні рішення для їх благополуччя. Це також сприяє зміцненню рівноваги в сім'ях, зміцнюючи довіру та розуміння між членами сім'ї, що позитивно впливає на соціальну стабільність.

Крім того, сімейна медіація сприяє розвитку культури миру та мирного вирішення конфліктів, сприяючи відкритому діалогу та покращуючи взаєморозуміння. Для вдосконалення та популяризації сімейної медіації в умовах воєнного стану важливо забезпечити якісну підготовку медіаторів, озброїти їх необхідними навичками та знаннями, включно з психологічними аспектами.

Крім того, слід враховувати культурні фактори, щоб забезпечити ефективне посередництво в цих конкретних обставинах. Для ефективного впровадження медіації в будь-якому конфлікті вкрай важливо, щоб медіатори розвинули культурну чутливість і адаптували свої методи та стратегії до конкретних культурних особливостей і вимог суспільства.

Важливо створити безпечне та конфіденційне середовище для учасників медіації, беручи до уваги потенційні ризики та загрози, які можуть виникнути внаслідок воєнного стану.

Залучення психологів, соціальних працівників чи експертів може надати

додаткову підтримку родинам та медіаторам під час процедури експертної медіації.

Використання сучасних технологій також є важливим для забезпечення доступу до послуг посередництва у віддалених або небезпечних районах, які постраждали від військових дій. Крім того, слід розробити спеціальні програми та підходи до медіації за участю дітей, враховуючи їхні унікальні потреби та вразливість та дозволяючи їм активну участь у процесі медіації.

Слід реалізовувати ініціативи щодо залучення громадськості до підтримки сімей та сприяння культурі вирішення конфліктів. Навіть якщо справа вже в суді, самі судді можуть запропонувати сторонам альтернативні варіанти вирішення суперечок, наприклад сімейну медіацію.

Культивування відповідального батьківства в молодіжних організаціях, загальноосвітніх школах, вищих навчальних закладах є надзвичайно важливим. Це час, коли молоді люди обдумують рішення створити сім'ю та стати батьками.

Для освітніх закладів та молодіжних організацій вкрай важливо не лише надавати освіту, а й прищеплювати цінності відповідального батьківства. Для досягнення цієї мети зазвичай використовується комплексний підхід із застосуванням різноманітних методів, таких як дискусії, заняття, тренінги, інформаційні матеріали, спільні проекти, батьківські збори, індивідуальні консультації, соціологічні опитування, оцінка інтересів батьків. Ці методи довели свою ефективність у реальних життєвих ситуаціях, демонструючи свою цінність у формуванні відповідального батьківства.

Для подальшого підвищення рівня знань та навичок молодих батьків розроблено навчальну програму «Відповідальне батьківство». Процес розробки полягав у адаптації та розширенні існуючих програм навчання батьків, зокрема «Виховання на основі здорового глузду» Рея Берка та Рона Херрона (в адаптації Т. Балашової), «Усвідомлене батьківство» М. Єрміхіної та «Ефективне батьківство» програма А. Щербакова та Є. Васильєвої

Пілотне дослідження безвідповідального батьківства як предмету сімейної медіації виявило ряд важливим аспектів та проблем, з якими стикаються сучасні сім'ї, особливо в умовах військового часу. Більше половини респондентів не знають, що таке медіація, і не мають відповідних знань, що таке медіація, і не мають відповідних знань для вирішення сімейних конфліктів. Це показує, що розширення освітніх програм з медіації є вкрай важливим завданням.

Більшість респондентів оцінили виконання батьківських обов'язків своїм партнерам як «дуже добре», або «добре», цей результат вказує, що більшість сімей відносно успішно справляються з вихованням дітей. Більша половина респондентів турбується про емоційний стан своїх дітей і прагнуть вберегти їхню психіку від конфліктів, використовуючи сімейну медіацію.

Для досягнення цього, необхідно впровадити низку заходів, спрямованих на підвищення обізнаності та доступності медіації серед населення.

По-перше варто, розробити програми для батьків, які включатимуть курси з основ медіації, стратегії вирішення конфліктів та емоційної підтримки. Мають бути доступними в електронному варіанті, так в традиційних освітніх основах.

По-друге варто проводити регулярні інформаційні кампанії, які допоможуть батькам підвищити свій рівень обізнаності. Це може бути соціальна реклама, публікації в ЗМІ, просвітницькі заходи у громадах та школах. Загалом, розвиток та популяризація сімейної медіації в Україні є важливим кроком, в умовах війни ця проблема набуває особливої актуальності.

Важливість освітньої програми з медіації для сімей обґрунтована моїм дослідженням, потрібне її розширення, проте, що більшість батьків вважають, що вони добре справляються з виконанням своїх батьківських обов'язків, оскільки існує загроза для соціального та психічного здоров'я та розвитку дітей.

ВИСНОВКИ

Дипломна робота присвячена актуальній проблемі безвідповідального батьківства, яке суттєво впливає на стабільність та розвиток сім'ї як основної соціальної одиниці суспільства.. Недбале виконання батьками своїх обов'язків по вихованню та догляду за дитиною, включаючи відсутність адекватної уваги, підтримки та контролю, негативно впливає на дітей, руйнує сімейні стосунки. Сім'я відіграє вирішальну роль у соціалізації, передаючи людям цінності, норми та поведінку. Сімейна медіація необхідна для вирішення сімейних конфліктів, зокрема у випадках безвідповідального батьківства, що призводить до соціального сирітства. Безвідповідальне батьківство— це невиконання батьками своїх обов'язків з виховання, утримування та догляду за дитиною.

У дослідження сім'ї впроваджувалися принципи об'єктивності, розвитку, історичності, ціннісного підходу, та використовуються різні методологічні підходи, зокрема системний підхід та символічний інтеракціонізм. Сім'я розглядається як соціальна інституція і мала соціальна група, відповідальна за збереження стабільності, самобутності та передачу суспільних норм. Еволюційні підходи відстежують зміни форм сім'ї протягом історії, пов'язуючи їх з економічними та продуктивними силами.

Безвідповідальне батьківство має значний вплив на сімейну медіацію, підкреслюючи важливість вирішення соціальних конфліктів, особливо сімейних суперечок.

Сімейна медіація пропонує альтернативний спосіб вирішення сімейних конфліктів, ґрунтується на принципах емпатії, взаємоповаги та конструктивного діалогу, що дозволяє батькам покращити комунікацію та налагодити співпрацю, допомагає навчитися слухати один одного, висловлювати свої потреби та почуття поважливому та шанобливому способу, а також знаходити спільну мову для вирішення проблем. Головне вберегти здорові стосунки та емоційне благополуччя своїх дітей, навіть у складних ситуаціях, це в будь-якому випадку зменшує ризик стресу, тривоги, та інших

проблем з психічним здоров'ям у дітей.

Соціальне сирітство в Україні є поширеною проблемою, яка виникає внаслідок недбалого виховання, внаслідок чого багато дітей залишаються без належної опіки. Динаміка батьків сильно впливає на майбутні стосунки дітей, оскільки вони часто імітують гендерні ролі своїх батьків. Якість подружніх стосунків суттєво впливає на те, як діти інтернаціоналізують ці ролі.

Ставлення батьків різне: одні прагнуть співпраці у вихованні, а інші схиляються до контролю. Існує недостатнє усвідомлення різних стилів виховання та важливості психологічної грамотності для ефективного батьківства.

Безвідповідальне батьківство це системна проблема, яка має значний вплив, руйнує сім'ю, що є головною інституцією суспільства, де закладаються основи майбутньої особистості. Сімейна медіація, що передбачає залучення нейтральної сторони, допомагає покращити взаємодію в родині та приймати зважені рішення, враховуючи унікальні особливості кожної родини. Цей метод є менш травматичним та ефективним у вирішенні конфліктів, особливо, коли зачіпляються права дитини. Дослідження проблем батьківства в Україні дає результат малого дослідження явища, результат роботи підтверджують ефективність сімейної медіації у вирішенні конфліктів, пов'язане з безвідповідальним батьківством, що дозволяє знайти спільне рішення в інтересах дитини.

Залученість батьків до програм освіти по вихованню дітей може підвищити обізнаність щодо явища безвідповідального батьківства. Впровадження освітніх програм та розробка методологічних підходів для дослідження можуть стати основою для формування ефективної сімейної політики, спрямованої на підтримку та зміцнення сім'ї як соціальної інституції. Підводячи підсумки дослідження, можна зробити висновок, що поставлені завдання були успішно виконані, що дозволило досягти основної мети-визначення напрямів вдосконалення медіації у розв'язанні конфліктів, пов'язаних з феноменом безвідповідального батьківства. В ході роботи були

проаналізовані основні поняття теми, досліджено генезис соціологічного осмислення безвідповідального батьківства в контексті сімейної медіації

Результат дослідження підкреслює важливість розповсюдження освітніх програм з медіації та впровадження нових підходів до підтримки сімей, що стискаються з проблемами безвідповідального батьківства. Підвищення обізнаності про медіацію, розвиток навичок ефективного вирішення конфліктів та надання психологічної підтримки є ключовими факторами, які можуть суттєво покращити якість сімейних відносин та сприяти створенню здорового та гармонійного середовища для дітей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Професійна підготовка соціальних працівників / соціальних педагогів в Україні. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/3826/114/> (дата звернення: 19.04.2024).
2. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
3. Чалова Н. О. Дисфункціональні сім'ї: поняття та особливості їх створення. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v10/i25/54.pdf> (дата звернення: 19.04.2024).
4. Технології соціальної роботи: навч. посіб. / О.А. Агарков (керівник авт. кол.), Д.Ю. Арабаджиєв, Т.В. Єрохіна, В.В. Кузьмін, І.В. Мещан, В.М. Попович. Запоріжжя : вид. комплекс АТ «Мотор Січ», 2015. 487 с.
5. Брага Є. О. Соціально-історичний аспект трансформації інституту батьківства. Видавництво "Ладо". 2013. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v1/i38/31.pdf> (дата звернення: 19.04.2024).
6. Слюсар Л.І. Батьківство у системі відносин інституту сім'ї: сучасні трансформації, їх причини та наслідки. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 2 (27). С. 26-37.
7. Стереотип: теоретико-методологічні підходи до інтерпретації. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2013. Вип. 59-60. С. 66-76.
8. Стрельник О.О. Материнство та соціальні зміни: структурнотрансформуючі практики піклування про дітей в сучасній Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*. 2016. Вип. 37. С. 260-267.
9. Жигайло Н. Формування комунікативних вмінь учнів підліткового віку. *Педагогічна думка*. 2005. №4. С.13–20.

10. Уманець Н.А. Аналіз поглядів на еволюцію батьківства в працях сучасних соціологів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2018. Вип. 6. С. 175-184.
11. Шлюб, сім'я і дітородні орієнтації в Україні : [колективна монографія] / Наук. кер. Лібанова Е.М. Київ : АДЕФ-Україна, 2008. 256 с.
12. EuropeanValuesStudies. Familysection. URL: http://www.europeanvaluesstudy.eu/frmShowpage?v_page_id=7461989851426413 (дата звернення: 19.04.2024).
13. Feeney J. *Becoming Parents: Exploring the Bonds Between Mothers, Fathers, and Their Infants*. Cambridge University Press, 2001. 248 p.
14. Gornick J.C., Meyers M.K. *Families That Work: Policies for Reconciling Parenthood and Employment*. Russell Sage Foundation, 2003. 404 p.
15. Lundberg S., Rose E. Parenthood and the Earnings of Married Men and Women. *Labour Economics*. 7, Iss. 6. (November). 2000. P. 689–710.
16. Цюркало Т.І. Дослідження інституту сім'ї в лоні соціально-філософського знання. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/0505c4f8-805c-4e3d-b78e-04c1aa0689b2/content>(дата звернення: 19.04.2024).
17. Переваги проведення медіації у сімейних спорах. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/perevagy-provedennya-mediacyiyi-u-simejnyh-sporah/>(дата звернення: 19.04.2024).
18. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. Київ : Либідь. 2008. 848с.
19. Стрельнікова Н.М. Виховні проблеми сучасної неповної сім'ї. *Наукові записки. Ніжинський державний педагогічний університет. Психолого-педагогічні науки*. Вип.6. 2012. С.69–73.
20. Соціально-педагогічна діяльність вищих навчальних закладів щодо формування сімейних цінностей у студентської молоді : навчально-методичний посібник /за заг. ред. О.А. Удода. Суми : СумДУ, 2014. 198 с.
21. Оклей-Проданюк О.В. Організація роботи практичного психолога з сім'ями дітей в закладах інтернатного типу. *Науково-методичний вісник*.

Випуск 6 «Психологічна служба»/ [укл. Романовська Д.Д., Собкова С.І.]. Чернівці : Технодрук, 2008. С. 185-186.

22. Медіація в Україні: на порозі нового розвитку. *Проект Право-Justice*. URL: https://lb.ua/blog/pravo_justice/573234_mediatsiya_ukraini_porozi_novogo.html (дата звернення: 11.05.2024).

23. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Окремі аспекти альтернативного вирішення спорів при врегулюванні сімейних конфліктів. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Випуск № 15. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=elsZejsAAAAJ&citation_for_view=elsZejsAAAAJ:qjMakFHDy7sC (дата звернення: 11.05.2024).

24. Нізельник Н. Вплив сім'ї на стосунки підлітків між собою. *Психолог*. 2010. № 9. С. 8–12.

25. Дяченко С., Колокольна Н. Запровадження медіації для вирішення сімейних спорів у цивільному судочинстві України: судова практика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020 р. № 2. С. 118–121. http://www.lsej.org.ua/2_2020/32.pdf(дата звернення: 11.05.2024).

26. Подковенко Т. «Медіація: міжнародно-правові стандарти». *Актуальні проблеми правознавства*, № 4. 2018. С.47-54.

27. Керівні принципи для кращого виконання наявної Рекомендації про медіацію в кримінальних справах (Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (ЄКЕП-СЕРЕJ) Страсбург, 7 грудня 2007 р. СЕРЕJ (2007) 13). *Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства*. Київ, 2015. С. 489–496.

28. Керівні принципи для кращого виконання наявних рекомендацій про медіацію в сімейних справах і медіацію в цивільних справах (Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (ЄКЕП-СЕРЕJ), Страсбург, 7 грудня 2007 р., СЕРЕJ (2007) 14). *Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства*. Київ, 2015. С. 472–480.

29. Рекомендація № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах (прийнята Комітетом Міністрів 21 січня 1998 р. на 616-ому засіданні заступників міністрів). URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1116317&Site=CM> (дата звернення: 14.05.2024).
30. Лукашевич В. Соціологія сім'ї : теорія і практика : навч. посібник. Київ : ІПК ДСЗУ, 2012. 186 с.
31. Немец Г. М. Програма корекції вад особистісного розвитку підлітків. *Психологічна газета*. 2010. № 9. С. 16-23.
32. Лепський М. Моделювання у системному дослідженні. *Методологія досліджень мас-медіа: робоча книга (handbook)* / за заг. ред. К. Г. Сірінюк-Долгарьової. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. С.18-49. 156 с.
33. Історія соціології (у 2-х кн.) навчальний посібник / за ред. О.А. Рахманова, С. С. Бульбенюк, Ю.М. Манелюк. Київ : КНЕУ, 2017. 279 с.
34. Примуш М.В. Загальна соціологія : навч. посібник. Київ : Професіонал, 2004. 590 с.
35. Ляшенко Н.О., Семко Н.М. Соціологія сім'ї: конспект лекцій для студентів спеціальності 054 Соціологія. Харків : Нту «ХПІ», 2018. 95 с.
36. Mead G. H. *Mind, self & society from the standpoint of a social behaviorist*. Chicago, Ill : The University of Chicago press, 1934. 400 p.
37. Москаленко В.В Соціалізація особистості : монографія. Київ : Фенікс, 2013. 540 с.
38. Нечерда, В.Б, Кириченко, В.І. Підлітки уразливих категорій : типологія і особливості виховання в умовах закладів загальної середньої освіти : метод.посіб. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 134 с.
39. Загальна соціологічна теорія: навч. посіб. / за наук.ред. І.А. Мейжис, В.Л. Гавелі. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 336 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Програма соціологічного дослідження «Безвідповідальне батьківство як метод сімейної медіації»

Безвідповідальне батьківство є серйозною соціальною проблемою, яка негативно впливає на благополуччя дітей, та функціонування сім'ї в цілому. В умовах сучасного суспільства, де частота розлучень, конфліктів у сім'ях та випадків насильства зростає, ефективні методи вирішення цих проблем стають все більш актуальними. Сімейна медіація пропонує альтернативний підхід до вирішення сімейних конфліктів, який може бути корисним у випадках безвідповідального батьківства. Це дослідження спрямоване на вивчення ефективності сімейної медіації у вирішенні проблем, пов'язаних з відповідальним батьківством, та розробку рекомендацій для покращення медіаційних практик.

Обґрунтування проблеми дослідження. В останні десятиліття спостерігається збільшення кількості випадків безвідповідального батьківства. Це явище може включати фізичне та емоційне нехтування дітьми, недостатню фінансову підтримку, відсутність уваги та участі у житті дітей. Така ситуація негативно впливає на психічний та фізичний розвиток дітей, їхню успішність у навчанні та соціальну адаптацію. Діти які стискаються з безвідповідальним батьківством, часто відчують низку негативних наслідків, включаючи емоційні та поведінкові проблеми, низьку самооцінку, труднощі у взаємовідносинах з однолітками та дорослими. Вони також можуть мати проблеми зі здоров'ям та розвитком. Сімейна медіація є альтернативним методом вирішення конфліктів, який базується на принципах співпраці, взаєморозуміння та добровільної участі. Медіація може допомогти батькам знайти спільне рішення, що враховують інтереси всіх членів сім'ї, зокрема

дітей. Це може сприяти зниженню конфліктності, покращенню комунікації та підтриманню емоційного благополуччя дітей.

Об'єкт дослідження. Безвідповідальне батьківство як соціологічний феномен конфлікту.

Предмет дослідження є медіація як процес розв'язання конфлікту предмет якого визначений як безвідповідального батьківства.

Мета дослідження: визначення напрямів вдосконалення медіації у розв'язанні конфліктів феномену безвідповідального батьківства.

Завдання дослідження:

експериментально дослідити проблеми безвідповідального батьківства, як предмет сімейної медіації;

– охарактеризувати основні напрями вдосконалення та застосування методів сімейної медіації у розв'язанні проблеми безвідповідального батьківства.

Інтерпретація основних понять дослідження:

Сімейна медіація— це процес, у якому нейтральна третя сторона, медіатор, допомагає членам сім'ї обговорити та вирішити свої конфлікти. Медіатор не приймає рішень за учасників, а сприяє їхньому діалогу, допомагаючи знайти взаємоприйнятні рішення.

Безвідповідальне батьківство – це поведінка батьків, яка характеризується недостатнім виконанням їхніх обов'язків щодо забезпечення фізичного, емоційного соціального та освітнього добробуту своїх дітей. Ця поведінка включає недбалість, нехтування або активні дії які шкодять дитині або перешкоджають її нормальному розвитку

Методична частина

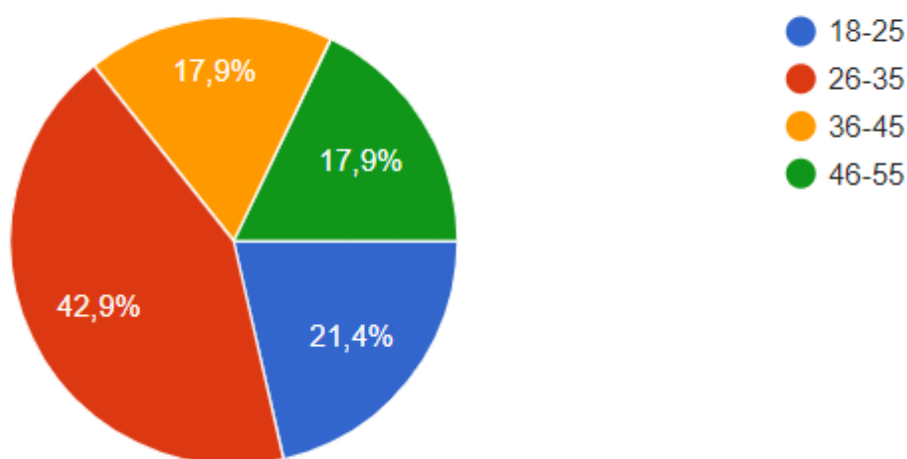
Обґрунтування вибіркової сукупності:

Для остаточного розкриття теми, було проведене дослідження онлайн анкети, з використанням платформи GoogleForms для проведення опитування.

Обґрунтування методу дослідження. Контент-аналіз є корисним методом для систематичного вивчення змісту текстових даних, таких як результати

опитувань. Це дослідження має на меті визначити основні проблеми безвідповідального батьківства, оцінити рівень знань респондентів, щодо медіації та сімейної медіації, а також виявити, чи зверталися вони коли-небудь за допомогою та чи планують це зробити в майбутньому. Основні категорії : фінансові труднощі, знання про медіацію, емоційна підтримка, досвід звернення за допомогою.

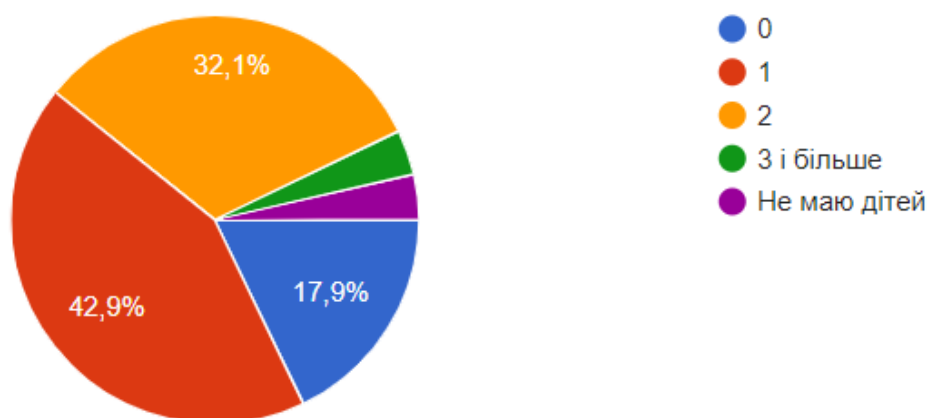
Результати онлайн-анкетування

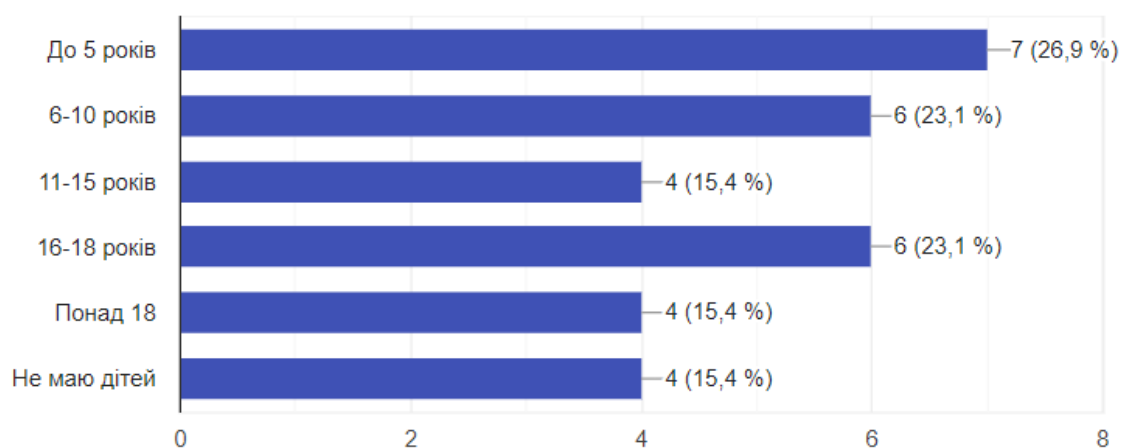
Рис. 1. Розділ респондентів за віковими групами

Молоді(18-25) та зріла молодість (26-35) можуть мати різні рівні обізнаності про медіацію через різні фактори, такі як доступ до інформації, освітній рівень та соціальна активність. Якщо говорити про зрілих людей (36-45) та передпенсійний вік (46-55), які можуть бути менш обізнані про сучасні методи вирішення конфліктів.

Рис.2. Кількість дітей у респондентів

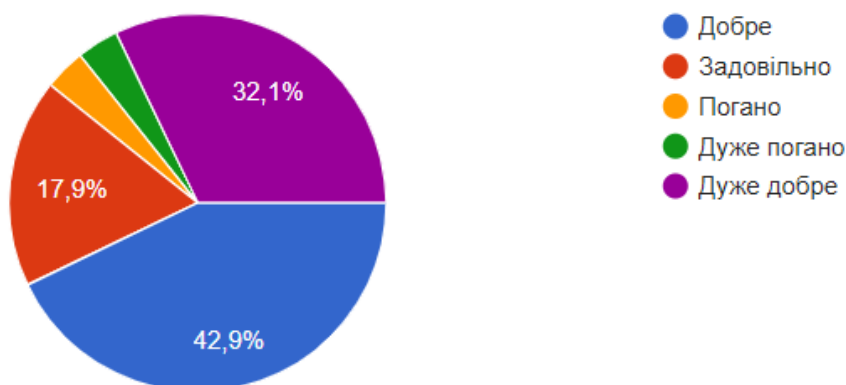

Рис. 3. Вік дітей

Використовуючи дані вік та кількість дітей, можна оцінити, чи існує кореляція між кількістю дітей і рівнем обізнаності батьків про сімейну медіацію.

Як би ви оцінили виконання батьківських обов'язків вашим партнером?

28 ответов

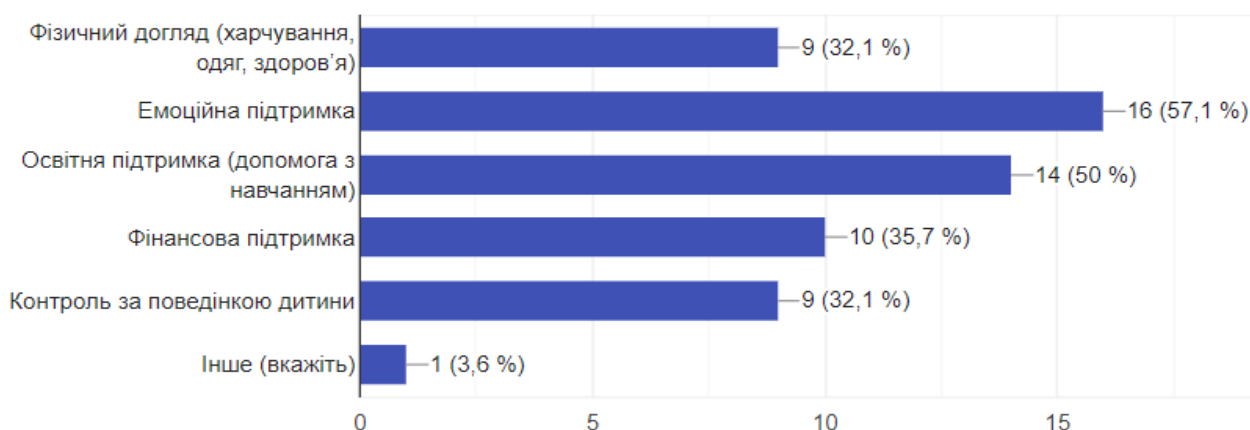
Рис. 4. Відповідь на питання анкети

Більша частина респондентів оцінила (42,4%) виконання батьківських обов'язків своїми партнерами як добре, та дуже добре (32,1%) це дає розуміння, що більшість опитуваних вважають, що їхня друга половина виконують свої обов'язки на достатньо задовільному рівні. Нейтральна та негативна оцінка 18,5% виконання батьківських обов'язків як “задовільно”, що показує незначну частинку опитаних, які можуть бути не повністю задоволеними виконання обов'язків своїми партнерами. Та лише 3,7% показано як “погано” .(мал. 4)

Які аспекти батьківських обов'язків викликають у вас найбільше занепокоєння ? (Можете вибрати декілька варіантів)

28 ответов

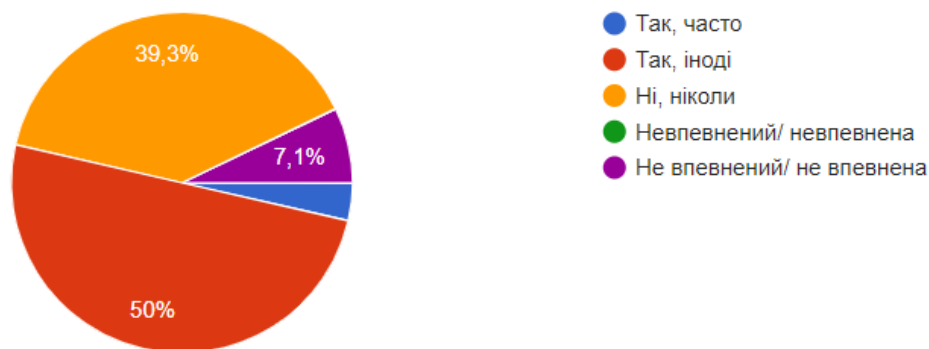
Рис. 5. Відповідь на питання анкети

За результатами опитування, яке виявило, що найбільше занепокоєння у батьків викликають аспекти батьківських обов'язків як емоційна підтримка 57,1%, та освітня підтримка 50%, фізичний догляд 32,1, фінансова підтримка 35,7%, та контроль за поведінкою дитини 32,1%, за цими результатами можна визначити ключові напрями вдосконалення сімейної медіації для ефективнішого розв'язання проблем безвідповідального батьківства.

Чи були випадки, коли ваш партнер не виконував своїх батьківських обов'язків?

18 ответов

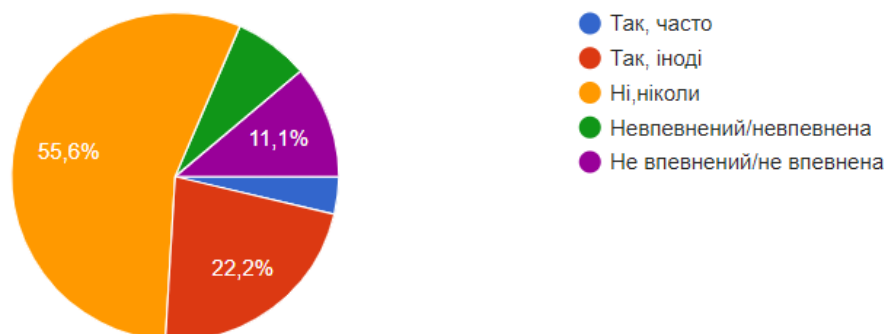
Рис. 6. Відповідь на питання анкети

Половина респондентів (50%) вказали на випадки, коли їхні партнери не виконували своїх батьківських обов'язків. Цей показник виявляє поширену проблему безвідповідального батьківства і необхідність втручання для поліпшення ситуації. 39,3% респондентів не помічали випадків невиконання батьківських обов'язків їхніми партнерами, це показує, що значна частина респондентів мають позитивний досвід у цьому аспекті.

Чи відчували ви, що ваш партнер нехтує потребами дитини?

Коп

27 ответов

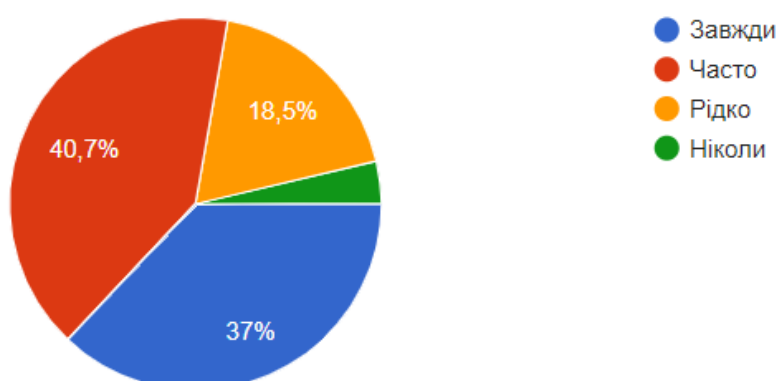

Рис. 7. Відповідь на питання анкети

Результат показав, що більшість сімей мають належний рівень турботи про дітей, 55,5% респондентів ніколи не помічали, щоб їхні партнери нехтували потребами дитини. Але деякі проблеми залишилися, які потребують уваги, 22,2% респондентів, відзначили, що іноді їхній партнер нехтує потребами дитини.

Як часто ваш партнер бере участь у вихованні та догляді за дітьми?

27 ответов

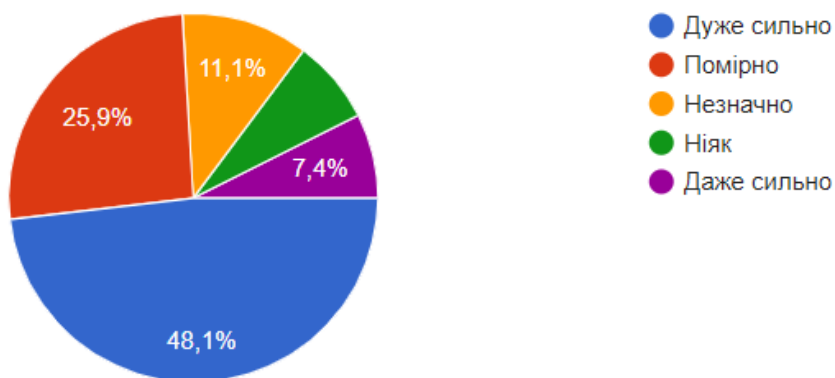
Рис. 8. Відповідь на питання анкети

Якщо об'єднати, то виходить 77,7% респондентів вказали, що їхні партнери часто беруть участь у вихованні та догляді за дітьми, і це високий рівень

залученості партнерів до виховання дітей. Але все ж таки, існує показник 18,5% в деяких сім'ях, де один з батьків менш залучений до процесу виховання. Та лише 3,7% не залучені до виховання дітей, відсоток малий, але все ж таки є.

Чи впливає безвідповідальне батьківство на емоційний стан дитини?

27 ответов

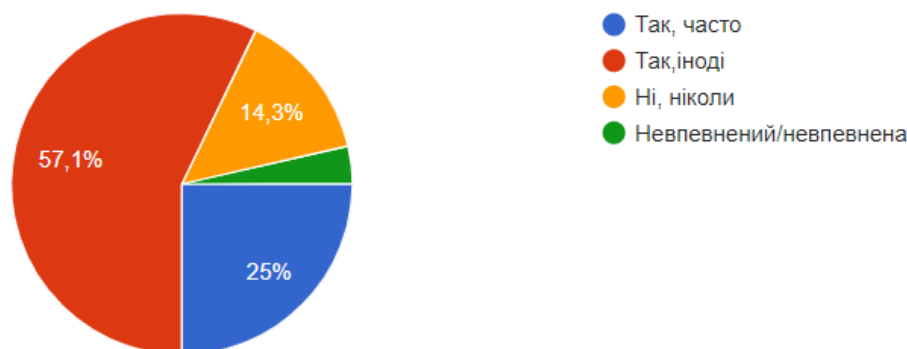
Рис. 9. Відповідь на питання анкети

48,1% респондентів вказали, що не увага батьків, дуже впливає на емоційний стан дитини, і це хороший показник залученості батьків, 25,9% респондентів вважають, що вплив якщо і є, але він не завжди є критичним, 11,1% респондентів вказали, що безвідповідальне батьківство незначно впливає на емоційний стан, це говорить про те, що деякі діти мають інші підтримуючі фактори, які зменшують негативний вплив. 7,4% вважають, що це є одним показником значущості проблем. Та 7,4% вважають, що безвідповідальне батьківство ніяк не впливає на емоційний стан дитини.

Чи спостерігали ви у дітей проблеми з поведінкою, що можуть бути пов'язані з безвідповідальністю батьків

28 ответов

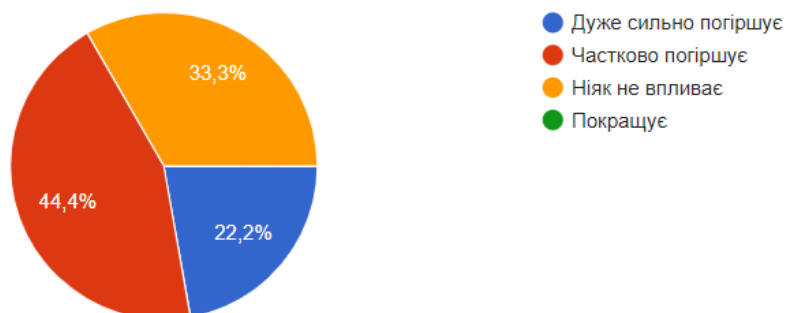

Рис. 10. Відповідь на питання анкети

Значну проблему показав результат, 57,1 % та 25% респондентів, зазначили, що часто спостерігали такі проблеми в нашому суспільстві, що підкреслює серйозність впливу безвідповідального ставлення батьків на поведінку дітей. Але 14,3% респондентів вказало, що ніколи не помічали проблем з поведінкою у дітей, що може вказувати на те, що в деяких сім'ях діти вже мають стабільну і підтримуючу середу. 3,6% респондентів було невпевнені у своїй відповіді, що свідчить про недостатню обізнаність або складність у виявленні проблем з поведінкою.

Як безвідповідальне батьківство впливає на ваші сімейні стосунки?

27 ответов

Рис. 11. Відповідь на питання анкети

Безвідповідальне ставлення батьків частково погіршує їхні сімейні стосунки 44,4%, це говорить про те, що безвідповідальність одного або обох батьків створює конфлікти та напруження в сім'ї, але не завжди призводить до критичних наслідків. 22,2% показало сильний негативний вплив на стосунки між батьками, це вказує на серйозні проблеми, які можуть включати часті конфлікти, недовіру та емоційну дистанцію між всіма членами сім'ї. Та 33,3% вважають відсутність впливу безвідповідального батьківства на сім'ю, можливо через те, що в деяких сім'ях існують інші фактори компенсування негативного впливу або що безвідповідальність не є головною проблемою.

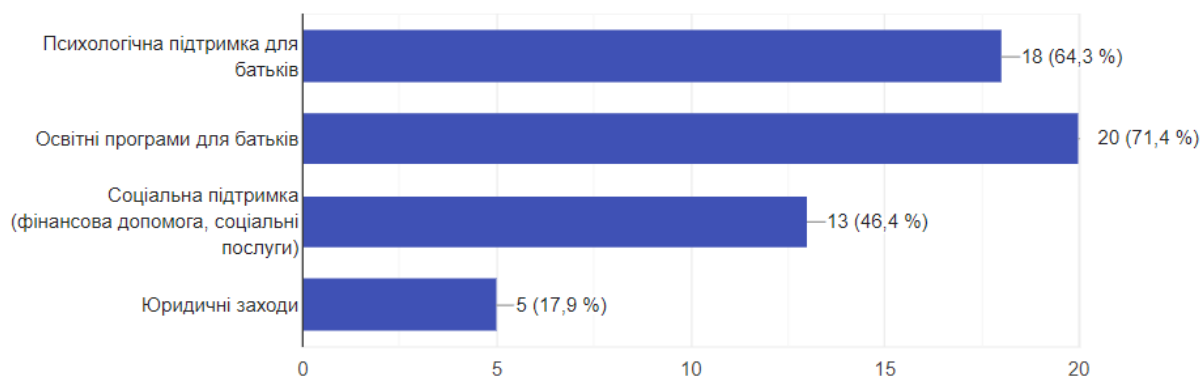
Рис. 12. Відповідь на питання анкети

85,7% респондентів вказали, що ніколи не зверталися і не планують, це свідчить про те, що велика кількість сімей мають низький рівень обізнаності в питання сімейної медіації та вирішення конфліктів, та мають недовіру до цього методу, або респонденти вважають свої сімейні проблеми не такими серйозними, щоб звертатися до спеціаліста 14,3% респондентів не зверталися, але планують, це показує нам, що певний інтерес та готовність вирішення сімейних конфліктів присутній.

Які методи на вашу думку можуть допомогти вирішити проблеми безвідповідального батьківства? (Можете вибрати декілька варіантів)

 Копировать

28 ответов

Рис. 13. Відповідь на питання анкети

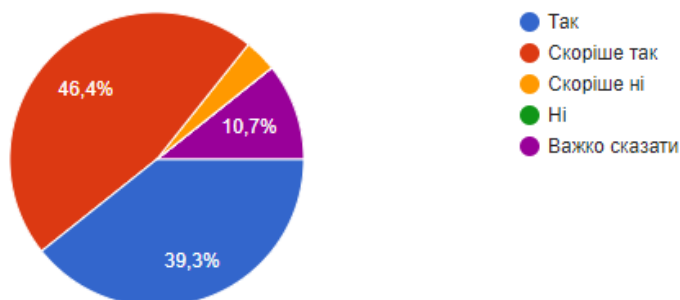
Найбільша частина респондентів (71,4%) вважає, що освітні програми є ефективним вирішенням проблем безвідповідального батьківства. Це показує те, що є високий рівень усвідомлення важливості освіти та навчання для підвищення компетентності батьків у вихованні дітей. 63,4% вважають, що психологічна підтримка батьків є не менш важливим методом вирішення цієї проблеми. 46,4% вважають, що соціальна підтримка є важливою у вирішенні проблеми, це включає доступ до соціальних служб, програм допомоги та інших ресурсів, які можуть підтримати сім'ю у складних ситуаціях. 17,9% зазначили, що юридична підтримка.

Чи вважає ви, що держава має вживати більш жорстоких заходів щодо безвідповідальних батьків?

 Копировать

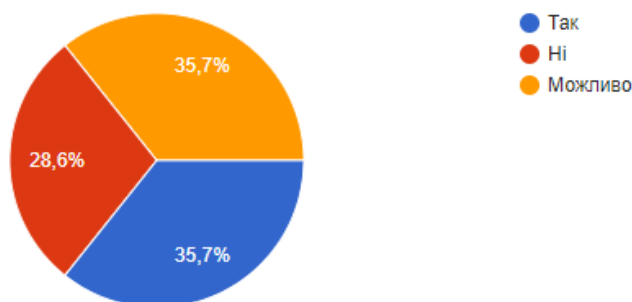
28 ответов

Чи готові ви брати участь у програмах підтримки для батьків або дітей, які стискаються з безвідповідальним ставленням?

 Копировать

28 ответов

Рис. 14. Відповідь на питання анкети

Більшість респондентів 39,3% та 46,4% вважають, що держава повинна вживати більше жорстоких заходів щодо безвідповідального ставлення до дітей, свідчить про необхідність посилення державного втручання для захисту прав дітей та забезпечення належного виконання батьківських обов'язків. 10,7% важко відповісти, що вказує на малу обізнаність в розумінні проблем та можливих наслідків. 3,6% скоріше не підтримують, жорстоких заходів, а жоден респондент не вибрав варіант "Ні", показує мінімальний спротив до посилення державного втручання у питання безвідповідального батьківства.

Результат готовності приймати участь у програмах підтримки для дітей та батьків, які стискаються з безвідповідальним ставленням, показав змішану готовність респондентів до участі в програмах підтримки, 28,6% респондентів

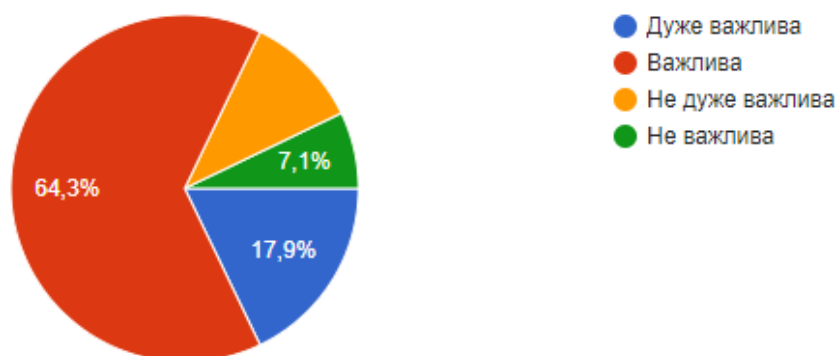
відповіло “Ні” , що показує нам про не бажання займатися такого роду програмами чи недостатньою обізнаністю про їх можливості та користь.

35,7% респондентів відповіло “можливо”, що свідчить про сумніви щодо прийняття рішення.

Наскільки важливою є роль громади у підтримці сімей з проблемами безвідповідального батьківства?

28 ответов

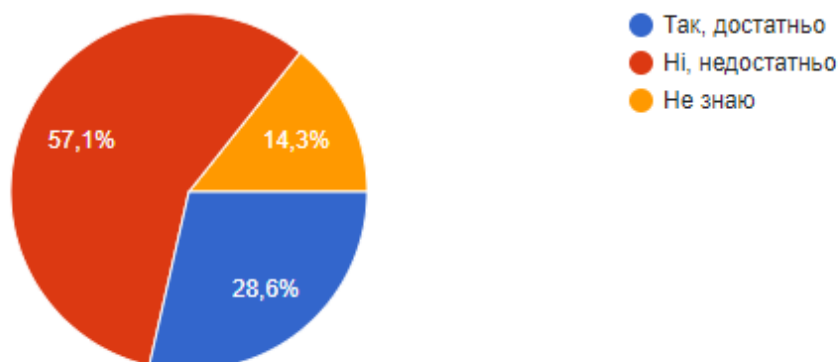

Рис. 15. Відповідь на питання анкети

Значна більшість респондентів (82,2% вважають, що роль громади у підтримці сімей з проблемами безвідповідального батьківства є важливою або дуже важливою, це показує важливість спільного підходу до розв’язання цієї проблеми та визнання впливу ,який може мати громада на благополуччя сімей.

Чи вважаєте ви, що є достатньо інформації та ресурсів для вирішення проблем безвідповідального батьківства у вашій громаді?

28 ответов

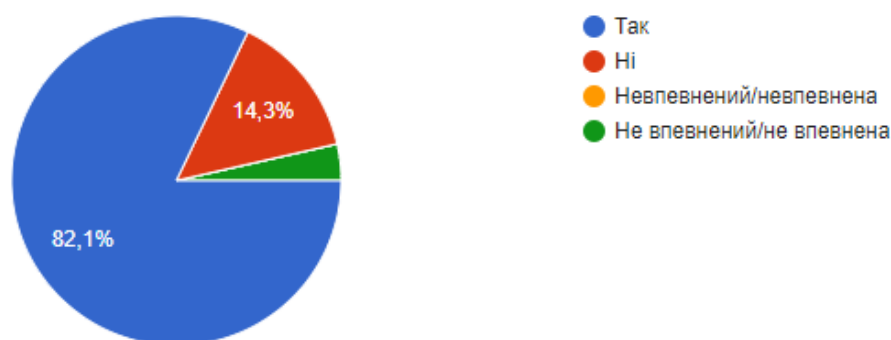
Рис. 16. Відповідь на питання анкети

Значна кількість респондентів відзначила про мало інформованість та недостатньо інформації та ресурсів для ефективного вирішення проблем. Це може створювати перешкоди у наданні адекватної підтримки для сімей, які стикаються з цією проблемою.

Як ви вважаєте, чи можуть негативні досвіди з дитинства вплинути на здатність батьків відповідально виховувати своїх дітей?

28 ответов

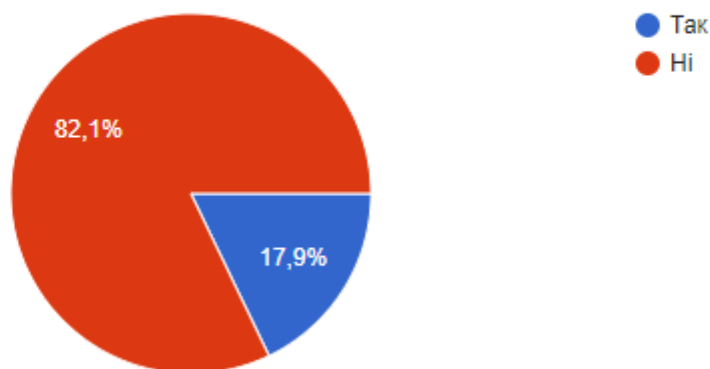
Рис. 17. Відповідь на питання анкети

82,1% респондентів вважають, що негативні досвіди з дитинства можуть вплинути на здатність батьків відповідально виховувати своїх дітей у

майбутньому. Це розуміння про те, що минулі досвіди можуть впливати на поведінку та стосунки у дорослому житті.

Чи брали ви участь у сімейній медіації?

28 ответов

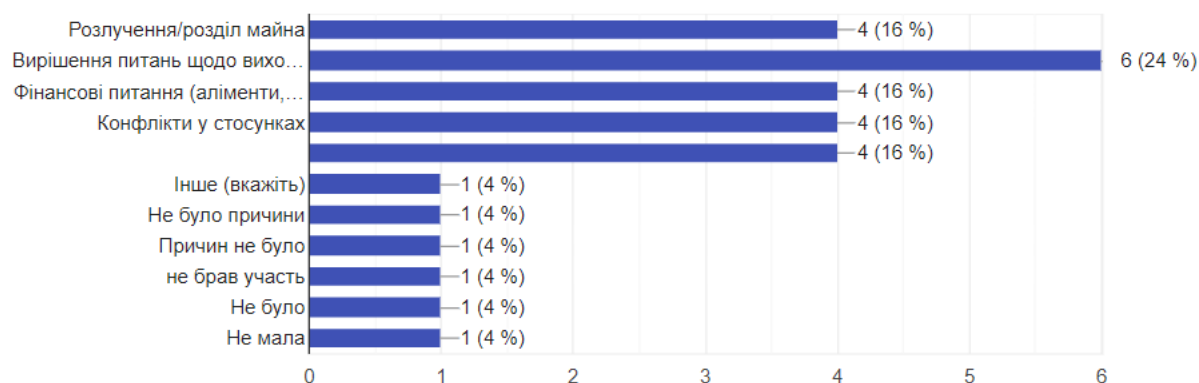
Рис. 18. Відповідь на питання анкети

82,1% може свідчити про те, що сімейна медіація не є широко відомою або доступною для даної групи людей, або їм не потрібна така послуга на даний момент. Однак 17,9% вже брали участь у сімейній медіації, вказує на те, що серед цієї групи людей існує свідомість про користь і ефективність сімейної медіації і вони шукають додаткової інформації інструментів для вирішення конфліктів та проблем в сімейному середовищі.

Яка була причина вашої участі в медіації? (Можете вибрати декілька варіантів)

 Копировать

25 ответов

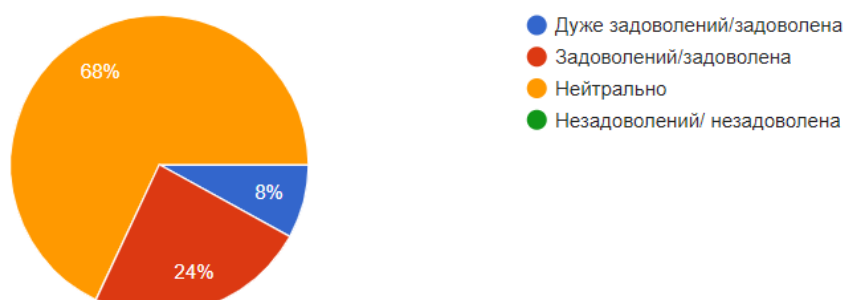
Рис. 19. Відповідь на питання анкети

Найбільшою поширеною причиною участі в медіації було вирішення питань щодо виховання дітей (24%). Вказує на те, що багато учасників вважають медіацію ефективним засобом вирішення конфліктів та підтримки в розвитку дитячого середовища після розлучення або в інших ситуаціях.

Наскільки ви задоволені процесом медіації?

 Копировать

25 ответов

Рис. 20. Відповідь на питання анкети

Більшість учасників (68%) відповіли нейтрально, щодо своєї задоволеності процесом медіації. Можливо такий показник, через те, що для деяких людей медіація не виявилася або не вирішила усі їхні проблеми повністю.

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Прохоренко Аліна Олегівна, студентка IV курсу бакалаврату, денної форми навчання, факультету соціології та управління, спеціальність 054 «Соціологія», адреса електронної пошти alinarohorenko2115@gmail.com:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Безвідповідальне батьківство як предмет сімейної медіації» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/на;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

03.06.2024

А.О. Прохоренко

Науковий керівник,
д.філос.н., професор,
професор кафедри соціології

03.06.2024

М.А. Лепський